

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra středoevropských studií

Bakalářská práce

Annamária Péntek

**Srovnání překladatelských metod a postupů
v překladech maďarské literatury do češtiny
a slovenštiny první a druhé poloviny 20. století**

(Comparison of translation methods and procedures in translations of Hungarian literature in the Czech and Slovak languages in the first and the second half of the 20th century)

Poděkování:

Za laskavou pomoc při vzniku této práce děkuji vedoucí práce, doc. Simoně Kolmanové, Ph.D., za korekci Bc. Adéle Dykastové a rodině za podporu během studia.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12. 5. 2016

Podpis

.....

Abstrakt:

Tato práce má teoreticko-empirický charakter a věnuje se komparaci překladatelských metod použitých v první a druhé polovině 20. století v českých a slovenských překladech z maďarské literatury. Teoretická část vychází ze základních myšlenek teorie překladu od Jiřího Levého z druhé poloviny 20. století a dalších českých a slovenských teoretiků, uvádí základní pojmy překladatelského procesu a stanovuje klasifikační kritéria pro empirickou část a očekávané výsledky. Praktická část prezentuje pracovní postup pro výzkum struktury kapitol a rozbor děl podle užitých překladatelských metod a přístupů. Vybraná díla pro rozbor chronologicky dle vydání originálu jsou: Mór Jókai: A kőszívű ember fiai, Mór Jókai: Fekete gyémántok, Kálmán Mikszáth: Beszterce ostroma, Ferenc Molnár: A pál utcai fiúk, Sándor Márai: Csutora. U aplikovaných metod jsou uvedeny ukázky z jednotlivých překladů. Ukázky mají reprezentovat odlišnosti v jednotlivých metodách v určitém období. Kapitoly dále porovnávají překlady jako uměleckého celku. Závěr shrnuje komplexitu problematiky překladatelských metod a jejich užití ve zkoumaných dílech.

Klíčová slova:

teorie překladu; metody překladu; maďarská literatura; český překlad; slovenský překlad; Mór Jókai; Kálmán Mikszáth; Ferenc Molnár; Sándor Márai; Jiří Levý; Gustav Narcis Mayerhoffer; Ladislav Hradský; Viktor Šándor; Jan Lichtenstein; Július Albrecht; Jana Křížková; Alfréd Engelmann; Zdeněk Hobzík; Marta Lesná; Vilém Peřina; Dana Gálová; Jitka Rožňová

Abstract:

This bachelor thesis has theoretical and empirical character. The thesis focuses on the comparison of the translation methods used in the first and second half of the 20th century in the Czech and Slovakian translations of Hungarian literature. The theoretical part discusses the basic ideas of the theory of translation by Jiří Levý from the second half of the 20th century and other Czech and Slovak theoreticians. Also presents the basic concepts for the translation process and determines the classification criteria for the empirical part, and also the expected results. The practical part presents the working procedure for the investigation, the structure of chapters and the analysis of the novels used by the translation methods and approaches. Selected novels are mentioned chronologically according to the date of the original release: Mór Jókai: *A köszívű ember fiai*, Mór Jókai: *Fekete gyémántok*, Kálmán Mikszáth: *Beszterce ostroma*, Ferenc Molnár: *A Pál utcai fiúk*, Sándor Márai: *Csutora*. For the applied methods examples are listed from separate translations. These examples are to represent differences in the methods for a specific period. Later chapters compare the translations as an artistic whole. The conclusion summarizes the complexity of the problematics of translation methods and their use in the examined parts.

Keywords:

translation theory; translation methods; Hungarian literature; Czech translations; Slovak translations; Mór Jókai; Kálmán Mikszáth; Ferenc Molnár; Sándor Márai; Jiří Levý; Gustav Narcis Mayerhoffer; Ladislav Hradský; Viktor Šándor; Jan Lichtenstei;, dr. Július Albrecht; J. Křížková; Alfréd Engelmann; Zdeněk Hobzík; Marta Lesná; Vilém Peřina; Dana Gálová; Jitka Rožňová

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická část.....	2
1.1 Teoretická východiska a charakter práce	2
1.2 Základní pojmy teorie překladu	2
1.2.1 Překladačská koncepce	2
1.2.2 Překladačská metoda	3
1.2.3 Překladačský postup, překladačské řešení.....	4
1.3 Vývoj teorie překladu.....	4
1.3.1 Překladačská tradice ve 20. století.....	5
1.4 Hledání metody překladu	6
1.4.1 Klasifikační kritéria	6
1.4.2 Souhrn hlavních zásad pro rozbor	9
1.4.3 Potenciální výsledky výzkumu	10
2 Praktická část.....	11
2.1 Pracovní postup.....	11
2.1.1 Výběr děl.....	11
2.1.2 Poznámky k pracovnímu postupu.....	13
2.2 Výsledky výzkumu.....	13
2.2.1 Mór Jókai – A kőszívű ember fiai	13
2.2.2 Mór Jókai – Fekete gyémántok.....	22
2.2.3 Kálmán Mikszáth – Beszterce ostroma	26
2.2.4 Ferenc Molnár – A pál utcai fiúk.....	29
2.2.5 Sándor Márai - Csutora.....	32
Závěr	37
Resumé.....	39
Seznam použité literatury	41

Úvod

Teorie překladu jako vědní disciplína existuje od 19. století, nicméně s úvahami o překladatelské problematice se v podobě komentářů, úvodů apod. setkáváme prakticky od antiky. V evropských jazycích sehrály po dlouhou dobu specifickou a stěžejní roli překlady Bible. Úvahy, které o těchto i jiných překladech pojednávají, zachycují různou formou dilema „věrnosti“ a „krásy“, které je svým způsobem stále aktuální. S touto základní a dávnou problematikou rovněž úzce souvisejí otázky týkající se ne/přeložitelnosti. Nepřeložitelnost a zpochybnění překladu jako takového je spojována především s odlišností jednotlivých jazyků a jazykových systémů.

Zde je třeba zmínit další obecné tvrzení, které říká, že každý překlad je v podstatě kompromisem, neboť do určité míry změni původní znění díla, neboť i když překladatel usiluje o výběr těch nejlepších prostředků cílového jazyka, nemůže se vyhnout určitým úpravám, takže v některých případech dochází k rozšíření textu, významu slova nebo naopak ke zjednodušení či vynechání.

Z toho vyplývá, že – pokud mluvíme o uměleckém překladu – měl by se u překladatele prolínat umělec i odborník (lingvista, literát). Jak jsem uvedla výše, teorie překladu se jako vědní obor rozvíjí až v 19. století, k jejímu rozkvětu dochází (i v souvislosti s rozvojem literární teorie a vědy) ve 20. století. Dochází ke vzniku různých metod překladu, které se realizují v konkrétní překladatelské koncepci jednotlivých překladatelů. V české teorii překladu patří zcela jistě k nejvýznamnějším osobnostem Jiří Levý, na jehož koncepci navazují různým způsobem novější překladatelské přístupy. K nim patří např. otázka interpretace, možnosti zachování estetických hodnot, role a úloha překladu ve výchozím a cílovém kontextu, problematika intertextuality a dalších postmoderních literárních rysů.

Tyto faktory, které jsem nastínila, se samozřejmě objevují i v česko-, respektive slovensko-maďarské překladové relaci, jak se snaží přiblížit i tato práce. Snažila jsem se zjistit analýzou přeložených maďarských děl, majících více českých a slovenských překladů z různých období, jak přistupovali k textu překladatelé v první polovině 20. století a jak ve druhé polovině 20. století; jak korespondují jejich přístupy a řešení s dobovými požadavky teorie překladu.

1 Teoretická část

1.1 Teoretická východiska a charakter práce

Pro zpracování tématu své bakalářské práce jsem zvolila teoreticko-empirickou formu výzkumu. Nejprve se věnuji teoretickým hlediskům, v druhé (a sěžejní) části práce empirickému výzkumu, který propojuji a konfrontuji s teoretickými hledisky a požadavky. V práci vycházím především z děl českých, slovenských i maďarských autorů, kteří se zabývali teorií a metodou překladu. Z českých teoretiků bych na prvním místě zmínila Jiřího Levého, jehož tvorba z konce 50. let 20. století představuje důležitý mezník v české teorii překladu a která se stala vzorem pro další desetiletí. Ze slovenské oblasti bych zmínila například autory Braňa Hochla (1990) a Jan Viličovského (1984), z maďarské pak zejména autorku Ildikó Józán(ovou) (2008, 2009).

Získané teoretické poznatky v práci aplikuji na konkrétní překladové materiály. Konkrétně nám ke zkoumanému vzorku poslouží 15 překladů. Jedná se o překlady, které vyšly mezi lety 1924 a 2011.

Cílem a výsledkem výzkumu je mimo jiné porovnání jednotlivých českých překladatelských metod v maďarských dílech v daném období, jakož i vysvětlení konfrontaci a rozdílů mezi dvěma či více překlady daného díla včetně určení překladatelské metody.

V teoretické části práce se snažím eliminovat subjektivnost, především při sumarizaci výsledků. V empirické části se tomu nelze zcela vyhnout.

1.2 Základní pojmy teorie překladu

1.2.1 Překladatelská koncepce

V této části vycházím především z koncepce Jiřího Levého. Překladatelský proces má několik stupňů a kroků. K tomu, abychom pochopili, jaké jsou překladatelské metody, potřebujeme definovat, na čem jsou založeny.

Jedním ze základních aspektů překládání je překladatelská koncepce. Od překladatele je očekáváno, že bude dílo správně interpretovat, a že stanoví své překladatelské stanovisko. Původní dílo nabízí více interpretací a překladatel musí vybírat to nejvhodnější řešení. „*Má-li být interpretace správná, musí jejím východiskem být nejpodstatnější rysy díla a jejím cílem jeho objektivní hodnoty.*“¹ To nám dokazuje, že kvalitní překlad umí vytvořit jen takový

¹ Levý, J. Umění překladu. Praha: 1963, s. 61.

překladatel, který dílo pochopí a dokáže ho zprostředkovat těmi nejdokonalejšími prostředky jazyka. Výběr nejvhodnějších prostředků je už bodem, kde „končí řemeslo a začíná umění“². Podle chápání Levého, překladatelská koncepce souvisí s překladatelskou interpretací, jelikož koncepce vychází z konkrétní interpretace.

I když jsou překladatelovy prostředky, které může ve své koncepci prosazovat, omezené – kromě několika výjimek –, jeho hlavním cílem tvůrčí práce je výběr stylistických prostředků. Překladatel nemůže do textu vkládat své ideové či umělecké koncepce, ani dílo obohacovat nebo zkracovat, jinak by původní dílo zdeformoval.

1.2.2 Překladatelská metoda

Definici překladatelské metody u Levého nenajdeme, i když se s tímto pojmem u něho často setkáváme. Hochel tento klíčový termín vysvětlí jako realizaci překladatelského procesu.

Hochel o překladatelském procesu uvažuje takto: „...*konceptia prekladu určuje využívanie príslušných metód (princípov) prekladu, ktoré zasa určujú prekladatelské postupy (štýlové intencie), ktoré potom rozhodujú o prekladatelských riešeniach (štýlistické konkretizácie)*.“³. Dle Hochela se tedy metoda překladu vyvíjí z koncepce. Překladatel interpretuje daný text a následovně vybere metodu, kterou implikuje v překladu. Metoda překladu je způsob, jakým překladatel realizuje překlad. Může být, a je, ovlivněn individuální dispozicí překladatele ve vztahu k předchozí tradici v překládání, k současnému estetickému principu a dále k vládnoucímu literárnímu kánonu.

Metoda je v tomto chápání konkrétní realizace překladatelského konceptu, tím je uchopitelná a v textu identifikovatelná. Můžeme ji jednoduše definovat jako zobecnění překladatelských řešení. Konkrétní řešení, která překladatel v daném textu vybral a použil, jsou dohledatelná. Tento fakt je důležitý také v překladatelské kritice.

Dále se objevuje otázka jednotnosti metody překladu v daném díle. Samozřejmě překladatelské postupy mohou být v překladu odlišné. Překladatelská kritika nemá za cíl dílo hodnotit jako celek, naopak chce ukázat kde, jaké postupy a metody byly používány v jednotlivých částech. Tento aspekt je důležitý především při překladu básní. Obtížný moment pro kritiky je při nejednoznačnosti překladatelovy metody – nelze metodu identifikovat, natož dohledat. Překladatel pravděpodobně nedokázal v díle stanovený koncept realizovat.

² Levý, 1963, s. 80.

³ Hochel, B. Preklad ako komunikácia. Bratislava: 1990, s 43.

1.2.3 Překladatelský postup, překladatelské řešení

Překladatelskou metodu jsem definovala jako konkrétní realizaci překladatelských řešení a postupů. Ještě je třeba definovat dva základní pojmy: překladatelský postup a překladatelské řešení.

Pojem překladatelský postup je spojen s dalšími výrazy jako subskripce (náhrada), transkripce (přepis), doslovný překlad, naturalizace, kompenzace atd. Postup můžeme chápat jako použité prostředky překladatelské práce. Překladatelské řešení je spojeno s překladatelskými prostředky, protože některá překladatelská řešení se dají do určité míry přiřadit k jednotlivým typům překladatelského postupu. Kritika překladu probíhá na rozdíl od překladu opačným směrem. Kritik nejprve hledá překladatelské řešení, které přiřadí ke konkrétnímu překladatelskému postupu a poté najde předpokládanou překladatelskou metodu v cílovém textu.

Nejmenší jednotkou v překladatelském procesu je překladatelské řešení. Jedná se o převod překladové jednotky do cílového jazyka na konkrétní místo v překladovém textu. Jednotka je nejmenší část textu, kterou překladatel převede do cílového jazyka. Ve většině případů jsou zmiňovanými jednotkami např. slova, lexémy, či věty. Překladatelské řešení je tedy konkrétní část textu a můžeme ho jednoznačně určit.

1.3 Vývoj teorie překladu

Nastínila jsem základní pojmy překladatelské teorie, ale nezmínila jsem se o vzniku teorie překladu jako disciplíně. Teorie překladu je poměrně mladá disciplína, můžeme o ní mluvit až od 30. let 20. století. V tomto období vnikaly první „*lingvistické práce orientované na překlad*“⁴. Tehdy také vznikaly různé překladatelské spolky a školy a také vznikly dvě hlavní vývojové linie: jazykověda a literární věda. Řada teoretických prací, které vznikaly na různých místech Evropy, vedly k orientaci na obecnou teorii překladu. V českém a slovenském prostředí se toto téma rozvíjelo až v 1. polovině šedesátých let. Nejvýznamnějšího badatele z českého prostředí jsem již několikrát zmínila, je jím J. Levý, který je s teorií překladu neodmyslitelně spojen. Ve slovenském prostředí se teorii překladu nejvíce věnovali A. Popovič, J. Viličkovský a B. Hochel, v maďarském např. I. Bart, K. Klauzy, I. Józán.

⁴ Kuffnerová, Z. Překládání a čeština, Jinočany: 2003, s. 7.

Vzhledem k tomu, že pracuji s českými a slovenskými překlady, zmiňuji především autory z českého a slovenského prostředí. Tito měli záměr vytvořit si základní pojmové i kritické body, dle kterých lze překlad zkoumat. A dále koncipovali „*obraz vývoja prekladateľských metód v českej a slovenskej literatúre, a to vzhľadom na funkciu prekladu vo vývoji národných literatúr*“⁵

1.3.1 Překladatelská tradice ve 20. století

Je důležité dotknout se také překladatelské praxe, neboť mezi teorií a praxí často existuje značně velký odstup. Během výzkumu vycházím z jednotlivých použitých metod, proto se považují za důležité zmínit i tzv. překladatelskou tradici, neboť některé metody jsou spjaté s určitým obdobím. Ve výzkumu budeme moci dohledat, jak budou jednotlivá řešení charakteristická pro daný úzus.

Levý píše ve své knize České teorie překladu: „*Překladatelství je zároveň činnost tvůrčí (má vytvořit literární dílo české) i reprodukční (má tlumočit originál)*.“⁶ Tendence překladatelské praxe se mění a vyvíjí stejně jako samotná teorie. Pro každou dobu je příznačný jiný směr. Český kulturní kontext a prostřednictvím českých překladů dlouho ovlivňovaly slovenské překlady. Jejich meziválečné překladatelské tendence jsou společné. Vedoucím směrem daného období byla věrnost. Avšak věrnost nevyžadovala od překladatele doslovný překlad, naopak ho vylučovala. Tehdejší překlady se snažily zdomácnit cizí výrazy, aby čtenář měl pocit, že čte originál, nikoliv překlad. Toto se projevilo hlavně v překladu vlastních jmen, nebo v kulturních a národních reáliích. Levý o dialektech tvrdí: „*Zvláštní oblibě prekladateľů se teší náhrada cizího dialektu dialektom domácím*...“⁷.

Ve druhé polovině 20. století se objevila změna v překladatelských postupech. Musíme ovšem přiznat, že v tom velkou roli hrála politická situace. Změna se týkala především druhů děl, která byla překládána. V tomto období se ve slovenském prostředí se dostává do popředí filozofická koncepce. Překladatelé si uvědomují, že kontext je třeba přenést z jednoho kulturního prostředí do druhého. Také začnou vnímat čtenáře, jako součást širěji pojatého překladatelského procesu, což vede k odvážnějšímu používání substituce. Nicméně i nadále zůstává prioritou snaha zachovat primární význam díla. Další faktor souvisel s rozšířením literárního povědomí cílového čtenáře na základě očekávání snahy zachovat kulturní kolorit. V české překladatelské tradici také vidíme tendenci „*vstřebat hlavní vymoženosti cizích*

⁵ B. Hocheľ, 1990, s. 14.

⁶ J. Levý: České teorie překladu, Praha: 1996, s. 233.

⁷ J. Levý, 1996, s. 222.

*kultur*⁸. V praxi to znamenalo velký rozpor ve zdůraznění společenských problémů mezi dvěma kulturami.

1.4 Hledání metody překladu

Nyní blíže nastíním cíl své práce, hledání metody překladu v daných překladových textech. V této podkapitole popisují metodologická východiska své práce, uvádím hypotézu výzkumu, a očekávané výsledky.

Hledání metody překladu je komplexní práce, protože kritik musí dílo sledovat z mnoha hledisek. Nesleduje pouze jednotlivé aspekty překladatelských řešení, ale také dějiny a tradici překladu, kritiku překladu. Primárně vychází z lingvistiky a literární vědy, občas však jeho práce přesáhne do oblasti společenských věd jako sociologie, psychologie a různé moderní teorie. Výzkum se opírá o metodu kritiky jednotlivých děl. Dále zmíním pořadí klasifikační kritérií, a to z čeho budu vycházet při rozboru jednotlivých děl.

1.4.1 Klasifikační kritéria

Klíčovou otázkou této práce bude klasifikace jednotlivých metod překladu. Pro určení těchto metod potřebuji jednotnou, obecně aplikovatelnou a uznanou klasifikaci. Vzhledem k tomu, že taková všeobecně platná klasifikace neexistuje, použila jsem pro vytvoření škálu metod překladu knihu *Překládání a čeština*⁹. V ní nalezneme jednotlivá hlediska překladatelských řešení.

Klasifikační kritéria jsou různé aspekty vyskytující se v překladu, pomocí nichž lze popsat vlastnosti překladového textu. Některá z těchto kritérií se vyskytují v každém díle např. vlastní jména.

1. Překlad titulu: přehled zahájím jedním ze základní kritérií. S ním se lze setkat téměř u každého zkoumaného díla. Tomuto aspektu by měl každý překladatel věnovat náležitou pozornost. Kritik se na ně nemůže podívat bez znalosti pozadí vzniku názvu díla. Občas dochází k tomu, že nakladatelství původní návrh překladatele upraví. V této práci se zaměřím na to, zda se překladatelé snaží nalézt ekvivalent titulu, nebo volí vlastní cestu. Překlad titulu také může ovlivnit dobové pojetí. Podle dobového úzu lze očekávat, že starší překlady budou název zejména v oblasti vlastních jmen převádět do domácího kontextu¹⁰.

⁸ J. Levý:,1996, s. 236.

⁹ Z. Kuffnerová, Jinočany, 2003

¹⁰Z. Kuffnerová: 2003 s. 149.

2. Vlastní jména: vlastní jména se mohou stát prvkem cizosti v textu, zvláště když se objevují v názvu díla. Cizí jména naznačují čtenáři, že se může jednat o překlad, nikoliv dílo od domácího autora. Tato jména jsou přítomná v celém textu, proto by měla být vhodně překládána. Současná tendence ukazuje snahu o ponechání jména v původním tvaru¹¹, zatímco stará tradice usilovala o zdomácnění¹². Kromě subskripce a transkripce existuje řada dalších možností. Ty jsou ovlivněny různými kritérii od estetické normy k obdobné tradice až po hlediska, zda v originálu jsou tato jména pro interpretaci relevantní nebo ne. Z hlediska výzkumu je zajímavé, zda a jak překladatelé vlastní jména při převodu do českého jazyka „upravují“. Ve výzkumu se zabývám dvěma základními kategoriemi: vlastní jména osob a geografická jména.

3. Časové varianty: originál a překlad nevznikají ve stejné době, vždy je mezi nimi menší, či větší časový rozdíl. Stává se také, že díla jsou čas od času nově překládána, jelikož překlady rychle zastarávají. Překladatelský problém může nastat v momentě, kdy jsou překladatel a původní dílo od sebe časově daleko. Jsou dvě možnosti, které pro ně praxe nabízí. Překladatel chce-li zachovat dobový kolorit, použije **archaizaci**. Pokud zvolí metodu současného přístupu k dané události, použije **modernizaci**.

4. Rozsahové varianty: překladatelé mají běžně snahu dodržet obsahové a rozsahové formy originálu. Přesto občas dochází ke změně rozsahu. Za tímto může stát jak cenzura, tak programové změny, či dokonce překladatelova nedbalost. Poměrně často tomu bývá v překladech děl pro mládež. V takovémto případě dochází ke komprimaci, **redukci**, či **rozšíření** textu.

5. Národní varianty: Kuffnerová píše o národních variantách následovně: „*Pragmatický ohled na čtenáře se projevuje především ve způsobu podání místního koloritu a kulturně historických narážek spojených s danou lokalitou. Místní kolorit obvykle reprezentuje tzv. nepřeložitelná (bezekvivalentní) vrstva výrazů...*“¹³. Tyto výrazové vrstvy překladatelé mohou zachovat, nebo cizokrajné prvky z díla vynechat. První metoda je nazývána **exotizace**, druhá **naturalizace**. Pro objasnění kulturních nebo historických reálií může autor překladu také dodat poznámku.

6. Syntax: u tohoto kritéria se zmíním o čtyřech případech. Syntax je větší jednotkou rozboru, mohou se zde lišit jednotlivé části, nebo segmenty, může se také změnit struktura.

¹¹ Z. Kuffnerová, 2003

¹² J. Levý: 1996

¹³Z. Kuffnerová: Překládání a čeština, s 31.

V této práci budu mluvit o změně týkající se **pořádku slov, větosledu**, také zmíním **asyndetické/polysyndetické spojení** a změny v **množství vedlejších vět**. Jelikož pozice tématu a rématu v češtině /slovenštině a v maďarštině se značně liší, bude zajímavé sledovat aktuální větné členění zejména u substitučních postupů. S podobnou situací se setkáme u větosledu, u tohoto postupu bude volnější projev znamením tvůrčího přístupu.

Problematika syndetického, polysyndetického a asyndetického spojování je jedna z klíčových aspektů zkoumání syntaxe. Tato spojení mohou být příznačná pro autorův styl. Bezpříznakové spojení je u překladatelů často používaná metoda, čímž nahrazují polysyndetické a asyndetické spojení v textu.

Dodržování pozice a počtu vedlejších vět je typické pro doslovnost. Překladatel může ovšem zvolit volnější cestu, hlavně u složitějších souvětí. Vycházím z toho, že překladatelé mají snahu o zachování větných členění. Může se stát, že výchozí jazyk má jazykový prostředek navíc oproti cílovému jazyku (např. slovesná jména).

7. Slovní druhy: slovní druhy budou spíše pomocná kritéria pro určení metody. V maďarštině existují slovní druhy, které v češtině nebo ve slovenštině nenalezneme. Takovými jsou např. slovesná jména (igenevek), částice. Pro výzkum bude zajímavé, do jaké míry se překladatelé snažili dodržet slovní druhy v textu. Převod nepřeložitelných slovních druhů nabízí opět několik možností pro překlad.

8. Tabuizace: tento postup překladatel aplikuje, pokud odmítá postupovat dle autorovy otevřenosti ve výkladu. Lze ho rozdělit na dva typy: jazykový a společenský. Na jazykové úrovni může překladatel eliminovat podle svého názoru nevhodné výrazy - vulgarismy a narážky. Tato metoda nebyla od 19. století běžná, avšak nelze ji vyloučit. Společenský typ se vztahuje na odkazy politické, náboženské apod. Vzhledem k politickým a historickým událostem ve 20. století by byl tento typ tabuizaci pro rozbor zajímavý, avšak během své práce jsem se s takovým příkladem nesešla.

9. Interpunkce: každý jazyk používá interpunkci dle svých pravidel. Nebudu se proto v tomto ohledu zaměřovat na psaní čárek, spojek či další interpunkce. Je všeobecně známo, že čeština a slovenština ve srovnání s jinými jazyky používá méně interpunkcí jako například pomlčky, dvojtečky, či středníky. Pro maďarštinu platí pravý opak. Pro náš výzkum bude zajímavé zaměřit se na jiné odlišnosti, než jsou odlišnosti v gramatice, např. na problematiku překladu složitějších a delších větných celků.

10. Doplnky/Výpustky: mohou být jednoduše náznakem překladatelského postupu, nebo také důsledky použité metody. Doplnku překladatel použije, když mu chybí jazykový materiál nebo pro čtenáře považuje nutné informace upřesnit. Překladatel vypustí informaci z textu kvůli dodržení jeho formy, nebo není schopen jednotlivé složky díla přeložit.

11. Kompenzace: tento aspekt lze nalézt v díle, kde překladatel text ochudí a jinde naopak obohatí. Tato metoda je sporná, některé překladatelské školy ji odmítaly, naopak jiné ji doporučovaly. Existují dva druhy kompenzace. Překladatel ji může aplikovat na jednom místě, nebo použít v celém díle, což vyžaduje dodržení autorského stylu, překladatel však nemusí lpět na předloze.

12. Dodržování horizontální členění: můžeme se setkat také se situací, kdy překladatel z nějakého důvodu nedodržuje dělení původního díla: odstavce, kapitoly atd.

13. Přirozenost výrazu: u tohoto kritéria se dotkneme více bodů. Přirozené vyjadřování vyžaduje na různých jazykových rovinách substituci a hraje velkou roli při formulování překladatelské koncepce. Nejpodstatnější složkou přirozenosti je **idiomatická**. Překladatel se vyjadřuje idiomatičtě, když svůj překlad tvoří s ohledem na původní dílo jako celek a dodržuje jeho složky na jednotlivých jazykových rovinách.

Dalším důležitým bodem přirozenosti jsou **různé jazykové vrstvy**. Máme na mysli nejen hovorový a slangový jazyk, ale také dialekty, sociolekty apod. Teoretikové se dlouhodobě zabírali touto problematikou. V předchozí podkapitole jsem již zmínila, jaké řešení používali ve 20. století. Jednotlivé jazykové vrstvy mají své příznaky, které se v určitých jazycích nemusí shodovat. Pro výzkum je zajímavé, jaké řešení zvolí překladatelé pro vyskytující se jazykové odlišnosti. Např. zda nahradí dialekt domácím ekvivalentem, takový postup může způsobit nežádoucí lokalizaci. Jednotlivá řešení budou záviset na jazykové kombinaci.

14. Vysvětlivky/doslov: tato metoda se stále mění. Dříve byly používány vysvětlivky přímo v textu, potom jako poznámky pod čarou. Poslední dobu je uznávanější metodou doslov. Je to pro překladatele exkluzivní příležitost dodat čtenáři nejasné informace z kontextu. Vysvětlivky aplikovali na slovní hříčky, neznámé reálie nebo narážky.

1.4.2 Souhrn hlavních zásad pro rozbor

V předchozí kapitole jsem se snažila definovat svou představu o realizaci kritérií, se kterými budu pracovat v praktické části. Obraz o metodách překladu získáme z odborné literatury, nebo i díky prosté četbě lze získat alespoň přibližnou představu o překladatelské tradici. To hlavně v případech překladu vlastních jmen.

Hypotézu stanovím na základě svých znalostí z překladatelské tradice daného období. Jelikož bych se chtěla soustředit na komparaci jednotlivých aspektů, jako hlavní body uvedu zásady odlišnosti mezi dvěma obdobími. Skládá se z 5 bodů.

Pro komparaci překladů z maďarštiny z první a druhé poloviny 20. století platí:

1. zásada odlišné obsahové identity originálního a překladového textu;
2. zásada odlišné formální identity originálního a překladového textu;
3. zásada odlišného převodu cizích jmen – u starších očekáváme zdomácnění, u novějších zachování cizosti vlastních jmen;
4. zásada odlišného převodu dialektů – očekáváme u starších překladů převod na domácí dialekt a pravý opak u novějších;
5. zásada odlišného převodu archaičnosti textu – v novějších překladech nebyl-li to záměr, záleží ale na časové vzdálenosti originálu a překladu.

Těchto pět bodů tvoří moji hypotézu, kterou se pokusím potvrdit, nebo vyvrátit.

1.4.3 Potenciální výsledky výzkumu

Samozřejmě hlavním cílem výzkumu není pouze hypotézu potvrdit nebo vyvrátit. Pokusím se také porovnat převažující metodu mezi danými obdobími. Již nyní předpokládám, že výsledky nebudou zcela jednoznačné. Očekávám, že některá kritéria se budou lišit, protože je třeba mít na zřeteli subjektivní přístup některých překladatelů, kteří volí „vlastní cestu“, se kterou se budou danému období vymykat.

2 Praktická část

2.1 Pracovní postup

Na úvod praktické části bych osvětlila postup výběru děl, kterými se ve výzkumu budu zabývat. Také zde uvedu vybraná díla, popíši jejich charakter a pojednávám o některých otázkách týkajících se rozboru.

2.1.1 Výběr děl

Při výběru děl sehrála roli tato kritéria: Vzhledem k rozsahu práce jsem vybrala 5 děl¹⁴, u nichž existuje starší český překlad (před r. 1945) i novější (po r. 1945) a alespoň jeden překlad slovenský. Možnosti výběru byly omezeny rovněž dostupností překladů, neboť se často jedná o archivní exempláře bez možnosti prezenční výpůjčky. Nicméně se domnívám, že vybraná díla a jejich překlady tvoří dostatečně reprezentativní vzorek pro oblast daného výzkumu.

V tabulce uvádím u každého díla autora, název originálu, názvy překladů a rok vydání.

Maďarské názvy	České překlady		Slovenské překlady (rok vydání)
	Starší překlad (rok vydání)	Novější překlad (rok vydání)	
Mór Jókai – A kőszívű ember fia	Synové muže kamenného srdce (1924)	Synové muže kamenného srdce (1964)	Synovia človeka s kamenným srdcom (1965)
Mór Jókai – Fekete gyémántok	Černé démanty (1926)	Černé démanty (1978)	Čierne diamanty (1967)
Kálmán Mikszáth – Beszterce ostroma	Hrabě Don Quijote (1941)	Poslední hradní pán (1956)	Posledný hradný pán (1973)
Ferenc Molnár – A pál utcai fiúk	Hoši z naší ulice (1935)	Chlapci z Pavelské ulice (1963)	Chlapci z Pavlovskej ulice (1956)
Sándor Márai - Csutora	Štěně (1942)	Čutora – pes s charakterem (2005)	Čutora (2011)

¹⁴ Zjistila jsem, že tato kritéria výběru splňuje zhruba 10 děl

Vybrané překlady vycházely mezi lety 1924 – 2011. Celkový počet zkoumaných překladů je 15. Původní díla jsou romány vydané mezi roky 1869 – 1932. Díla jsou řazena chronologicky, dle prvního vydání originálu. Jedná se o tyto romány:

1. Jako první román jsem zvolila dílo Móra Jókai: *A köszívű ember fia*, jeho první vydání vyšlo roku 1869. Toto rozsáhlé dílo patří k základům maďarské klasické literatury. Vybrala jsem ho kvůli zajímavému jazyku; nalezneme v něm archaizmy, dialekty resp. slovakizovanou maďarštinu, cizí slova apod. Autor napsal se svou bohatou slovní zásobou jedinečné dílo, které je pro nás z hlediska překladu velice zajímavé. Román je rozdělený na dva díly a na 50 pojmenovaných kapitol.
2. Druhým románem je opět od M. Jókaiho: *Fekete gyémántok* vydané v roce 1870. V románu nalezneme různé jazykové vrstvy – odbornější přírodovědecké popisy, ale také mnoho vložených cizích textů lidových písní, latinské básně apod. Tento rozmanitý text nabízí mnoho případů ke zkoumání jednotlivých metod. Rozsáhlé dílo je rozděleno do dvou částí a skládá se celkem ze 48 pojmenovaných kapitol.
3. Chronologicky třetí dílo je od Kálmána Mikszátha: *Beszterce ostroma* z roku 1895. Mikszáth byl jedním z hlavních představitelů maďarské literatury na přelomu 19. a 20. století. Charakteristickými prvky pro jeho díla jsou hovorovost, anekdoty a venkovské téma. V tomto vybraném díle se také vyskytují regionální výrazy. Dílo se odehrává v hornozemské oblasti, na území dnešního Slovenska, v regionu Horní Pováží (okolí Žiliny). Román je rámcově rozdělen do čtyř částí. Vypráví dva příběhy, které se ke konci prolínají.
4. Jako čtvrté dílo jsem vybrala světoznámý maďarský román pro mládež Ference Molnára: *A pál utcai fiúk*. V díle se setkáváme s různými jazykovými vrstvami, jako je například jazyk mládeže budapeštské střední školy, který občas napodobuje vojenský styl mluvy. Jeho jazyk je jednoduchý, výkladový. Dílo je rozděleno na 10 kapitol.
5. Posledním zkoumaným románem bude Sándor Márai: *Csutora* z roku 1932. Stylisticky se od ostatních liší, jelikož v něm převažuje popis. Jeho styl je blízký deníkovému zápisu. Márai byl v socialistické éře zakázaným autorem, proto nebyl dlouho překládán. Novější český a slovenský překlad vznikl v posledním desetiletí. Dílo je rozděleno na 13 kapitol.

2.1.2 Poznámky k pracovnímu postupu

Jak jsem již zmiňovala, k výzkumu jsem použila celkem 15 překladových děl – jejich souhrnný přehled s rokem vydání a názvem jsem pro větší přehlednost uvedla v tabulce.

Struktura jednotlivých kapitol bude u každého díla stejná. Rozbor jednotlivých děl je uspořádán takto: u každého románu je uveden nejprve jeden český překlad vydaný do roku 1945, poté jeden český překlad vydaný po roce 1945 a následně slovenský, rovněž vydaný po r. 1945. Další část tvoří komparace těchto tří překladů mezi sebou (podrobnější popis viz kapitola 2.1.1). Na začátku zmíním kritéria vyskytující se v daném díle. Některé aspekty se objevují u každého románu jako překlad titulu anebo vlastní jména. Zahájím rozbor těmito aspekty. Následně vyjmenuji podle abecedy zmíněná klasifikační kritéria a budu se snažit vysvětlit použitou metodu, načrtnout dobový úzus, nebo případně výjimku. Pro lepší představu uvedu na daný aspekt u všech pěti románů příklad. Nakonec shrnu překlady jako celek a provedu jejich srovnání. Všechna díla neposkytovala k rozboru veškeré aspekty, z tohoto důvodu se bude rozsah rozborů u jednotlivých děl lišit.

Ohledně příkladů bych se chtěla zmínit o způsobu citací. Úryvky uvádím v maďarském originálu, následují ukázky české a slovenské. Zachovávám rozdílnost citace přímé řeči: v maďarštině pomlčky a v češtině uvozovky. Rozhodla jsem se toto zachovat, protože v některých případech se budu zajímat také o interpunkci.

2.2 Výsledky výzkumu

Tato část prezentuje výsledky výzkumu podle výše popsaných klasifikačních kritérií a hledisek, a jak bylo uvedeno, zaměřuje se na metody a přístupy překladatelů. Ke každému kritériu uvádím pro názornost alespoň jeden příklad.

2.2.1 Mór Jókai – A kőszívű ember fiai

Pro výzkum překladatelských řešení tohoto díla bylo možné vycházet ze tří překladů: ze dvou českých a jednoho slovenského. České překlady jsou od G. N. Mayerhoffera z roku 1924 a od L. Hradského z roku 1964. Slovenský překlad je od V. Šándora z roku 1965.

V díle jsem se setkala s více kritérii, která se týkají překladu názvu titulu a kapitol, překladu vlastních jmen, různých jazykových vrstev, syntaxe, kulturních reálií apod.

A) Název díla, kapitol

Setkáváme se zde s opisem, archaizací, modernizací a kompenzací.

Podstatné jméno *ember* v původním názvu *A kőszívű ember fiai* lze chápat jako *člověk* i *muž*, oba významy tu hrají svoji roli. České překlady mají totožné názvy: *Synové muže kamenného srdce*. Původní maďarský název překladu zcela odpovídá. Pouze u slovenského překladu došlo k použití předložkového spojení - *člověk kamenného srdce*. Šándor přeložil jako *človek s kamenným srdcom*. Slovenský název také odpovídá významu originálu.

U některých názvů kapitol se v překladu setkáváme s těmito překladatelskými řešeními:

- Opis

Druhá kapitola *A temetési ima* (s. 17.) – pohřební modlitba¹⁵ je u Hradského přeložena jako *Modlitba nad rakví* (s. 17.), u Mayerhoffera jako *Modlitba pohřební* (s. 19.) a u Šándora jako *Pohřebná modlitba* (s. 16). Jedenáctá kapitola *A kőzfogó napja* (s. 141.) obsahuje archaické maďarské slovo pro zasnuby – *kőzfogó*, *eljegyzés*. Ve všech třech překladech byla použita **modernizace** a název byl přeložen jako Den zasnoubení. Dále je zajímavé, jakým způsobem bylo přistoupeno k překladu kapitoly *A bakfis* (s. 97). Hradský použil **doplňk** k vysvětlení slova německého původu, kapitolu nazval *Žabka* (s. 75). V textu také nacházíme vysvětlení, které v originálu není:

„*Bakfis persze annyit tesz, hogy sült hal. (...) Ez a bakfis.*” (Jókai s. 97.)

„*Backfisch v doslovném překladu jest pečená ryba. (...) To jest Backfisch.* (Mayerhoffer s. 98.)

„*Bakfiš znamená ovšem smaženou rybu. (...) To je bakfiš, čili žabka.*“ (Hradský s. 75.)

„*Bakfiš, pravda, znamená pečenú rybu. (...) To je bakfiš.*“ (Šándor s. 77.)

Mayerhoffer nechal slovo v německém přepisu, ale jak si můžeme povšimnout, kromě Hradského ani jeden z překladatelů nepřidal k výrazu vysvětlení. U překladu Mayerhoffera můžeme předpokládat, že vysvětlení pojmu nepovažoval za nutné vzhledem k rozšířené znalosti němčiny a germanismů. Řešení Hradského lze považovat za **kompensaci** (vysvětlení v textu, uplatnění svého řešení).

- Archaizace

Dále uvedeme příklady z českého překladu, kde u Hradského najdeme **archaizaci** u názvy jako např. *Ženská msta* (H. s. 93.) – *Ženská pomsta* (Š. s. 95.), *Vetešník* (s. 81.) –

¹⁵ Vlastní překlad

Starožitník (s. 83.) , *Temno* (s. 294.) – *Tma* (s. 297.)¹⁶. Kvalitu překladu to samozřejmě zvyšuje, ale dle mého názoru, je to v některých případech až nadbytečné. U kapitoly *Akik igazán szeretnek* (s. 211) – *Kteří opravdu milují*¹⁷ – dochází u Hradského k příliš emocionálnímu vyjádření v překladu *Kdo opravdovou láskou hoří.* (s. 158). Další dva překlady zachovaly původní název (*Kdož opravdu milují*, M. s. 215; *Ti, čo naozaj lúbia*, Š. s. 162).

B) Překlad vlastních jmen

Dalším zkoumaným hlediskem je překlad vlastních jmen. V románu se setkáme zejména s maďarskými, německými, či ruskými jmény. Překladatelé používají většinou transkripci a jména nechávají v původní podobě. Jako příklad můžeme uvést hlavní hrdiny románu *Ödön, Richárd a Jenő*, jejichž české ekvivalenty jsou *Edmund, Richard* a *Evžen*. Jedině Mayerhoffer v první kapitole uvádí česká jména, ale u jiných postav používá maďarská v transkripci. Všichni překladatelé užívají transkripci jen částečně např. *Pál úr – pan Pavel/Pavol*. Rovněž příjmení zůstávají v původní podobě. Avšak tato forma nepředává českému čtenáři informaci o příslušnosti k šlechtickému stavu, což maďarskému čtenáři prozrazuje koncovka –y. Např. u komické postavy „z lidu“ Zebulona Tallérossyho je humorný prvek zesílen právě i touto „šlechtickou“ koncovkou příjmení (-ssy). Z hlediska transkripce je problematičtější jméno Ridegváry, jehož přesný význam se stává součástí jazykové hříčky, kterou částečně zachovává jen Hradský. Slovo *rideg* v doslovném překladu je *tuhý, rigidní, nedílný; váry – hradský*, a tímto způsobem zesměšňuje hlavního hrdinu. Autor využívá tohoto jména k slovní hříčce. Pro nás je tento fakt důležitý i kvůli stylizaci, protože komický moment nebyl ve všech překladech zachován. Podívejme se nyní na použité metody:

„– *De hát nem ismered? Ez Rideghváry.*

– *Nem bánom én, ha Melegváry is.*“ (J. s. 92.)

„– *Ale což ho neznáš? Je to Rideghváry.*

– *Pro mne třebas Melegváry.*“ (M. s. 93.)

„– *Ale copak ho neznáš? Byl to přece Rideghváry.*

– *Pro mě a za mě ať je to třeba Nalektváry.*“ (H. s. 72.)

„– *Ty ho nepoznáš? Je to Rideghváry.*

– *Pre mňa to môže byť i Melegváry.*“ (Š. s. 73.)

¹⁶ Názvy kapitol jsou uvedeny z překladů Hradského a Šándora

¹⁷ Vlastní překlad

Význam slova *Melegváry* vysvětluje Mayerhoffer v poznámce pod čarou jako *Teplohradský* (viz Překladatelovy poznámky s. 93), což je opak Rideghváryho v maďarštině. Z ukázek vidíme, že ačkoli Hradský příjmení nepřeložil, slovní hříčku náznakově zachoval, a tím i zesměšňující charakter dialogu. Mayerhoffer volil řešení transkripce s vysvětlivkou, která komično částečně zachovává. Je zajímavé, že ve slovenském překladu nenalezneme žádnou vysvětlivku, jen samotnou transkripci.

C) Dialekt a slovakizovaná maďarština

Již jsem zmínila, že se v románu setkáváme s postavou mluvčího, jejíž mluvu bychom mohli charakterizovat jako idiolekt. Tato postava v původním díle je Zebulon Tallérossy, hornozemský statkář, pomadžarštěný Slovák. Jeho maďarština obsahuje slovakizmy a slovenské jazykové uvažování v gramatické, lexikální i stylistické rovině. Specifický jazykový projev slovakizované maďarštiny řeší překladatelé různými metodami. V českém překladu Hradský vybral nejadekvátnější řešení: postava mluví slovensky, občas používá české výrazy. Cizosti dosahuje pomocí slovenských jazykových prvků. Tímto způsobem se podařilo zachovat jazykovou příslušnost mluvčího. Problematičtější řešení nacházíme u Mayerhoffer, kde postava koktá. Překladatel sice naznačil určitou jazykovou nedokonalost postavy, avšak bez náznaku lokalizace. Pro slovenského překladatele, pokud chtěl zachovat hornozemskou lokalizaci, byla situace obtížnější. Zvolil relaci slovenštiny a východoslovenského nářečí, které je vzhledem k místu a ději románu adekvátní.

„Onnan felülröl gyűvök harom egisz napok otatul fogva. Elgyütem egiszben utolsó stációig szerencsisen, Szunyoglakig. Hivatam birot, parancsolom forspontot. Van, de nincs. Hát hun van?...” (J. s. 27.)

„Celé tři dni jsem z domova na cestě sssem. Dorazil jsem šššťastně až na poslední ssstacii, do Suňoglaku. Volám rychtáře, pppporoučím si ppppřípřež. Má, ale nemá. Kde tedy jest?...“ (M. s. 29.)

„Jedu od nás shora už celé tri dni. Dojel som šťastně, až na poslední štáciu, do Szúnyoglaku. Dal som si zavolať rychtára a rozkázal som si foršpon. Vraj je, ale není. Tak kde je?...“ (H. s. 25.)

„Idzem stadze zhora už tri dni. Ščaslivo som prišiel až na pokony štacion, do Szunyoglaku. Dal som zavolat richtara, rozkazal som foršpon. Je, a nito ho. Ta dze je?...“ (Š. s. 23.)

Zde pozorujeme další zajímavost, která nám odkazuje na dobové odlišnosti. V první polovině 20. století bylo v překladech zvykem překládat veškeré názvy měst a geografická jména. Mayerhoffer maďarské osady a obce jen přepsal do češtiny. V dalších překladech se převážně setkáváme s exotizací jednotlivých maďarských názvů měst. Naturalizace byla použita u měst jako Pozsony – Prešpurk, Győr – Ráb. Vzhledem k době, v níž se román odehrává (19. století), jsou názvy z historického hlediska korektní.

D) Modernizace nebo vysvětlení

U Jókaiho bychom měli mít na paměti jeho bohatou slovní zásobu a odlišnosti tehdejšího maďarského jazyka a jazyka dnešního. Proto narážíme velmi často na výrazy archaické, které mohou být nepřeložitelné. V první řadě bych zmínila oslovení *kend*, které je v maďarštině jedinečné. Jde o výraz, který dneska již nepoužíváme, jedná o lidové/sedlácké oslovení neznámého, bohatého člověka. Takové oslovení v češtině, ani ve slovenštině neexistuje. Z tohoto důvodu v překladu ztratilo svůj archaický charakter. Pro další příklad bychom mohly uvést výraz *kutyabőr*, anebo *psi kůže*. V maďarsku se psaly diplomy za feudální doby šlechtické na psí kůže, tento pojem se mezi lidmi rozšířil. Překladatelé dodali k výrazu v poznámce vysvětlení.

E) Poezie v kontextu

Ačkoli se ve výzkumu nevěnují poezii, také prozaická díla někdy obsahují lyrizované texty, jako vidíme i v tomto díle. Uvedu nyní příklad a jeho řešení, které jsem objevila v románu. Postavy zde vedou dialog ve verších. Pomocí následujících ukázek se můžeme seznámit s různě pojatými řešeními. Některé případy mění kvůli dodržení rýmů zcela význam původního textu. Doslovný překlad zní následovně: – Slib mi jedno. – Ať budu cokoliv. – Když já padnu tady – Což se snadno může stát¹⁸. Jak plyne z uvedeného doslovného překladu, nebyl by tento způsob nejvhodnější variantou, jelikož by dialog ztratil svůj lyrický charakter. Z tohoto důvodu došlo k menší modifikaci vět, nelze však označit řešení překladatelů za špatné.

„ – *Igérj meg egyet.*

– *Akármi legyenek.*

– *Ha én elesem itt ehelyütt.*

¹⁸ Vlastní překlad

– *Ami nagyon könnyen beüt.*”

(J. s. 212.)

„ – *Musíš mně něco slíbiti.*

– *Cokoli to může býti.*

– *Padnu-li zde, na tomto místě –*

– *No, to nemusí být tak jisté.*”

(M. s. 216.)

„ – *Splň mi jedno přání*

– *To udělám bez váhání.*

– *Kdybych nepřežil dnešní noc ...*

– *Snadno lze přispět na pomoc!*“

(H. s. 159.)

„ – *Sľúb mi niečo.*

– *Nech je to hocičo.*

– *Ak tu padnem.*

– *Ja to nechcem.*”

(Š s. 212.)

F) Interpunkce

Nyní uvedeme příklad z románu ohledně interpunkce. Matka zde píše dopis, ve kterém varuje svého syna, že nepožehná jeho milostnému vztahu. Poslední dvě věty dopisu končí v originálu oznamovací větou. Mayerhoffer zakončil větu vykřičníkem pro zdůraznění varování. Hradský i Šándor nechali otevřenější, možná až dramatičtější, konec při použití výpustky. Tímto je přidána nedokončená myšlenka, kterou může čtenář různě interpretovat. Další věc, kterou můžeme na tomto příkladu ukázat, je odlišná metoda používání pomlček ve starším a novějším překladu. Jedině Mayerhoffer se rozhodl tuto interpunkci z překladu vynechat.

„ – *De ha nőül veszesz egy Plankenhorst Alfonsine-t, azt meg nem áldja sem Isten sem anyád! Akkor tőlem örökre búcsút vettél.* “ (J. s. 269.)

„*Ale vezmeš-li si za ženu Alfonsinu Plankenhorstovou, tomu nepožehná ani Bůh, ani tvoje matka! Pak se semnou na věky rozloučíš!*“ (M. s 273.)

„ – *Ale vezmeš-li si za ženu Alfonsinu Plankenhorstovou, nedočkáš se ani Božího, ani matčina požehnání. Tím se se mnou navždy rozloučíš...* “ (H s. 201.)

„ – *Ale ak si vezmeš za ženu Alfonzínu Plankenhorstovú, nepožehná ju ani boh, ani Tvoja matka! Potom si san so mnou naveky rozlúčil...* “(Š. s. 206.)

G) Syntax

Ve výzkumu jsem se zabývala převážně překladatelskými řešeními na bázi lexikologie. Nyní bych se zaměřila na různá kritéria týkající se větné skladby. V teoretické části jsem uvedla, jaká jsou výzkumná kritéria pro syntax, nyní uvedu několik příkladů. Složitým problémem je řešení otázky, kde se nalézá hranice výchozího jazyka a autorského stylu. Jókai používá v tomto díle velice členitou syntax, často skládá věty plné vsuvek, doplňků apod. Pro českého a slovenského čtenáře by takový styl působil zcela nepřírodně. V uvedeném příkladu vidíme, že čeští překladatelé místo vsuvky informaci zakomponovali do věty, zatímco ve slovenském překladu měli snahu zachovat původní větnou skladbu. Slovenský překladatel se snažil dodržet věrný překlad.

„*A szép ifjú, dacára az egyszerű, fekete frakknak, nem maradt fedezetlenül.*“ (J. s. 35.)

„*Krásný jinoch nezůstal navzdor prostému svému černému fraku neodhalen.*“ (M. s. 37.)

„*Přes svůj prostý černý frak nezůstal mladý muž dlouho nepovšimnut.*“ (H. s. 30.)

„*Krásny mládenec, hoci len v prostom čiernom fraku, nezostal nepovšimnutý.*“ (Š. s. 29.)

Dále se zmíním o přidávání vedlejších vět do textu. Vedlejší věty jsou univerzální prostředek, kterak se mohou překlenout některé slovní rozdíly mezi dvěma jazyky. V maďarských překladech se s tímto často setkáváme u slovesných jmen. Slovesná jména (igenevek) mají v maďarštině tři druhy. Některá nalezneme také v češtině, nebo ve slovenštině;

např. „főnévi igenév” odpovídá infinitivu. Jelikož u tohoto druhu nenastává problém s překladem, není pro nás příliš zajímavý. U rozboru se tedy zaměřím na další dva druhy: na „melléknévi igenév” (participiální tvary) a na „határozói igenév” (podobné českému přechodníku). V díle jsem našla příklady pouze na první druh. Slovesná jména používáme v textu jako zhutnění výrazu. Tudíž se nám nabízí řada různých řešení. V novějších překladech se často setkáme s rozvolňováním slovesného jména na vedlejší větu. Konkrétně v našem případě mohu uvést i jiné řešení.

„*A szán nemsokára beérte a látott alakot.* „ (J. s. 54.)

„*Saně zanedlouho dorazili k spatřené postavě.*“ (M. s. 56.)

„*Zanedlouho dojeli k postavě, kterou zahlédli z dálky.* (H. s. 45.)

„*Sane onedlho došli k posatve.*“ (Š. s. 44.)

Všichni tři překladatelé zvolili odlišnou metodu. Mayerhoffer použil participium, s tímto řešením je jeho překlad nejvíce doslovný. U Hradského vidíme klasický případ slovesného jména pomocí vedlejší věty, kde použil přívlastkovou vazbu. Šándor participium jednoduše vynechal.

V překladech, hlavně u souvětí, dochází velmi často k přesunům informací – změna pořadí větných celků, také může být informace přidána, nebo zúžena. Větosled je poměrně často zkoumané hledisko. Od překladatele ani neočekáváme, že by se striktně držel věrného překladu. Ve většině případů se překladatelé snaží větné celky zachovat, protože nemají důvod toto členění měnit. Jen v některých případech se setkáme se zkrácením, nebo celkovou změnou členění souvětí. Vybrala jsem příklad z románu, kde je vedlejší věta vynechána, anebo je přidána informace. Zajímavé je, že tento fenomén vidíme opět jen u Hradského a Šándora, Mayerhoffer se vždy drží doslovného překladu.

„*s ha egy-egy percre elszenderült, mindig arra riadt fel, hogy Ödönt hallja beszélni.*” (J. s. 190.)

„*a zdrímnul-li na chvilku, vždy ho probudilo, že slyší Ödöna mluvit.*” (M. s. 191.)

„*a kdykoli na okamžik zdríml, vyplašil ho ze spánku Ödön, jak mluví z balkónu.*” (H. s. 14.3)

„a keď aj chvíľami zadriemal, vždy ho vytrhla zo spánku Ödönova reč.“ (Š. s. 146.)

H) Naturalizace

Při hledání překladatelských principů jsem našla na různé principy týkající se kulturní odlišnosti. Z toho vyplývá, že ve většině případů překladatelé nenahrazovali realie maďarské kultury v českém a slovenském kontextu realiiemi cizími. Tento aspekt jsem zaznamenala většinou v pozdějších překladech a pouze v některých případech jsem se setkala s naturalizací. Uvedu nyní příklad, kde dochází k substituci platidla:

„...kivágta belőle a kétszáz forintot a megyei fiscus elé...“ (J. s. 162.)

„... hodil z ní čtyřicet zlatých před župního zástupce právního...“ (M. s. 163.)

„... položil před župního fiskuse čtyřicet forintů...“ (H. s. 12.3)

„... hodil před župného fiškusa štyridsať forintov...“ (Š. s. 125.)

Domnívám se, že v českém kontextu je již zažita maďarská měna forint a lze ji běžně používat, avšak Mayerhoffer zvolil substituci na tehdejší používanou českou měnu.

S kulturní odlišností převážně souvisí ještě dva postupy neutralizace a exotizace. Na exotizaci jsem již uvedla příklad u názvů měst spolu s naturalizací. Neutralizace je mezi exotizací a naturizací – překladatel pojem z dané realie oslabuje, aby pro čtenáře nevyzněl cize. Takový příklad nám nabízelo jméno *Parlagi Jancsi*, které je frazeologismem pro člověka nezkušeného, nešťastného, který dělá opakovaně fatální chyby (podobně jako baron Prášil). V překladech neutralizovali toto jméno jako *hlúpy Jano*, *venkovský Honza*, ale Mayerhoffer jméno transkriboval s českým pravopisem jako *Janči Parlagi*.

Rozbor překladů Jókaiho díla jsem se snažila pojmout tak, abych vytvořila obecný přehled překladatelských metod a řešení z 20. století, a to jak z české, tak i ze slovenské tradice. S některými metodami se u stanovených kritérii setkáme i v dalších dílech, což nám umožní porovnat, zda se překladatelé drželi dobového úzu nebo zvolili jiný, vlastní přístup.

Jako první bych zhodnotila Mayerhofferův překlad, který je ze všech tří nejstarší, z dnešního pohledu působí jeho čeština oproti pozdějším překladům archaičtěji. Ohledně používaných překladatelských metod překladatel dobový úzus překladu vlastních jmen porušil.

Nejvíce se snaží držet doslovného překladu, čtenáři všechno vysvětluje. Hlavní rysy jeho překladu jsou mluvnost, archaičnost a věrnost.

Hradský, i přestože se v některých případech rozhodl použít jinou metodu, než jsme očekávali, považujeme jeho překlad za ekvivalentní. Zvolený jazyk je dostatečně literární, nebojí se ustoupit od doslovného překladu a snaží se s určitou hravostí vyřešit jednotlivé segmenty textu. Je výborným vypravěčem, překlad je čtivý stejně jako originál i pro dnešního čtenáře.

Třetí překlad od Šándora v komparaci s ostatními překlady je jazykově slabší. Do značné míry používá jazykové prostředky 20. století. Domnívám se, že se snažil volně napodobit styl Hradského, jelikož se na mnoha místech setkáváme se stejným řešením. Toto tvrzení by nám mohl ukázat překladatelský úzus tehdejší doby, ačkoli našli jsme příklady, kde šlo jednoznačně o přepis jako např. v oblasti syntaktického členění. Domnívám se, že překlady Hradského a Šándora jsou si blízké i z hlediska použitých překladatelských metod. Potvrzuje nám to překladatelskou tradici ve druhé polovině 20. století. Podrobněji se tím budu zabývat v poslední kapitole.

2.2.2 Mór Jókai – Fekete gyémántok

Pro rozbor tohoto díla vycházíme ze dvou českých překladů: první od G. N. Mayerhoffera *Černé démanty* (1926) a druhý se stejným názvem od J. Lichtensteina z roku 1978, a jednoho překladu slovenského od dr. J. Albrechta *Čierne diamanty* vydaného v roce 1967.

V tomto díle se setkáváme se zúžením obsahu, exotizací a naturalizací, se změnou v horizontálním dělení díla a v překladu názvu kapitol. Název titulu tohoto románu je u všech třech překladů naprosto ekvivalentní s originálem, proto se tomuto aspektu nevěnuji.

A) Zúžení obsahu

Při zkoumání překladů tohoto díla jsem se setkala poprvé s výraznou redukcí obsahu původního díla. Lichtensteinův překlad zkracuje román na polovinu původního rozsahu. Tento fakt jsem zjistila hned u druhé kapitoly. V původním maďarském díle má tato kapitola rozsah zhruba tři strany, zatímco v českém překladu je nacházíme pouze jeden odstavec v rozsahu 9 řádek. V celém románu si lze povšimnout kratších kapitol než je tomu u originálu. Ve většině případů překladatel vynechává přírodovědecké popisy nebo delší opisné části apod. Čtenář by si mohl myslet, že zkracování díla překladatel nahradí alespoň kompenzací, ale není tomu tak. Lichtensteinův jazyk nenapodobuje styl původního díla. Pro ukázkou uvedu první větu zmíněné zkrácené kapitoly:

„Hány ezer év kellett, hozzá, míg a hatodik teremtes meleg izzapja egy sugalmas csillagképlet napján, tán egy üstökösrel találkozás mennyei csókjának órájában megterhesülve az üstökös teremto erejű monádjaitól, megszülte az első embert?“ (Jókai s. 27.)

„Kolik tisíce let bylo třeba k tomu, než teplé bahno šestého tvoření, v den příznivého seřazení hvězd, snad v hodinu nebeského polibku se setkanou kometou, obtěžkané monádami tvůrčí síly komety, zrodilo prvního člověk?“ (Mayerhoffer s. 33.)

„Kolik tisíciletí bylo zapotřebí, než se z potomků prvního pána kamenné sekery, oblečeného v medvědí kůži, stal dnešní pozemšťan?“ (Lichtenstein s. 11.)

„Kolko tisíc rokov bolo poterbné na to, kým hviezdnej konštelácie, možno oplodnené monádami v hodine, keď sa srtetlo s vlasaticou a spojilo sa s ňou v nebeskom bozku, zrodilo prvého človeka?“ (Albrecht s. 22.)

Vidíme, že novější český překlad nejen text zkrátil, ale také překladatel podle svých představ změnil obsah.

B) Překlad názvu kapitol a dělení románu

U tohoto románu jsem našla několik změn v názvech kapitol. Jedná se jen o několik výjimek, většina názvů je ekvivalentních k originálu. Setkáváme se tady se subskripcí a opět se zúžením. Sedmnáctá kapitola nese název *Egy kis niaiseire* (s. 252.). Cizí slovo *niaiserie* pochází z francouzského jazyka, jeho českým ekvivalentem je *pošetilost*. Oba novější překlady použily přepis; v českém překladu je název *Malá pošetilost* (L. s. 118.) a ve slovenském se objevuje jako *Bezvýznamná maličkosť* (A. s. 188.). Domnívám se, že slovenský překlad je volnější variantou původního názvu. Se zúžením se setkáváme opět u Lichtensteina. Desátá kapitola nese název *Az album és lakói*¹⁹ (s. 117.), v jeho překladu je zjednodušen na slovo *Album* (s. 53.).

V obecném popisu (viz podkapitola 2.2.1) jsem již zmínila strukturu románu. Horizontální dělení je pozměněno v novějších překladech, které rozsáhlejší druhou část rozdělily na dvě části. Český i slovenský překlad aplikuje toto rozdělení po sedmnácté kapitole.

C) Vysvětlivky a poznámky

Překladatelé jsou někdy nuceni použít vysvětlení. Tato nutnost má více variant, jak vložit vysvětlivku: lze ji vložit přímo do textu, uvést jako poznámku pod čarou, přidat na konec díla,

¹⁹ Čes.: Album a jeho obyvatelé

nebo vypracovat ve formě doslovu. U klasifikačních kritérií jsem uvedla, jaké typy poznámek používali v jednotlivých obdobích (viz podkapitola 1.4.1). Dobový úzus nám v románu překladatelé potvrdili. Mayerhoffer používá často vysvětlivky přímo v textu, nebo jako poznámku na konci stránky. Dle mého názoru uvádí vysvětlivek až příliš mnoho, často objasňuje i zcela bezproblémové výrazy. Lichtenstein i Albrecht upřednostňují souhrnný a přehlednější seznam vysvětlivek na závěr. Oba také přidali krátkou poznámku k latinskému textu vyskytujícímu se v románu.

D) Lidové písně – exotizace a naturalizace

Nyní uvedu příklad na zvláštní aspekt, se kterým jsem se setkala během celého výzkumu jen u tohoto díla. Kulturní reálie jsou v překladech sporným tématem. Někteří překladatelé zastávají názor, že je třeba zachovat kulturní kolorit, jiní mají snahu spíše reálie nahradit domácím ekvivalentem. Předpokládám, že v obou případech se překladatel snažil dané reálie alespoň přenést do českého kontextu. Jókai často do svého díla zakomponovává různé básně a úryvky. V tomto románu na několika místech vkládal části známých lidových písní. Je zajímavé, že starší český překlad vložil píseň do textu v originálním maďarském opisu a přidal delší vysvětlení, nejen doslovný překlad, ale také jeho metaforický význam. Ve slovenském překladu se lze setkat s naturalizací. Albrecht vyměnil maďarskou píseň za známý slovenský ekvivalent. U českého překladu uvádím také vysvětlení od překladatele.

*„Csicseri borsó, vad lencse! Fekete szemű menyecske!**” (Mayerhoffer s. 116.)

**Lidová píseň o ženské věrnosti: „Cizrna vika! Černooká ženuška!” (Cizrna je hrách a není hrách, vika je planá čočka a není čočka.)*

„Hore háj, dolu háj, hore hájom chodník...” (Albrecht s. 83.)

Zdá se, že Mayerhofferův způsob zachovávání národního koloritu je dost složitý a narušuje kontinuitu textu. Nicméně jeho metoda je ojedinělá. Z Lichtensteinova překladu byla tato část vynechána.

E) Pořadí vedlejších vět

V předchozí podkapitole jsme zkoumali některé aspekty syntaktických kritérií, které bývají pro české překladatele často výzvou. Obecně můžeme říci, že maďarština je oproti češtině přístupnější delším větným celkům. Překladatelé se převážně snaží dodržet tuto skladbu, avšak někdy nacházíme na výjimky, kde překladatel volí pro lepší přehlednost a srozumitelnost vlastní způsob. Jak jsem se již zmínila, v textu jsou přírodopisné popisy a dlouhá souvětí. Uvedu zde příklad z patnácté kapitoly, kde hlavní postava ve své přednášce mluví o „šestém světadílu“.

Všechny překlady se snaží zachovávat autorův styl, přesto jsem se setkala s několika odchylkami, na příklad:

„Valószínűleg egyidőre zátonyra jutott, s míg onnan újra kiszabadította a dagály, ragadtak oldalpalánkajira a csigák.“ (J. s. 203.)

„Patrně uvázala na nějaký čas na mělčině a měkkýši se přilepili na postranní její plaňky, nežli ji proud opět vysvobodil.“ (M. s. 209.)

„Pravděpodobně najela na mělčinu, a než ji odtamtud odliv opět osvobodil, pokryly ji stovky drobných i větších lastur.“ (L. s. 93.)

„Pravdepodobne sa na istý čas dostala na plytčinu a kým ju odtiaľ prílív vyslobodil, nalepili sa naň na boky slimáky.“ (A. s. 152.)

Jen Mayerhoffer vyměnil pořadí druhé a třetí vedlejší věty. To na jednu stranu působí z hlediska větného uspořádání sevřeněji, na druhou stranu dochází k posunu důrazu u výpovědi.

V tomto románu jsem se setkala s mnoha zajímavými aspekty a překladatelskými metodami. Bylo komplikované nalézt společná kritéria pro komparaci z důvodu výrazného zkrácení díla u novějšího překladu, nicméně jsem se snažila načrtnout kritéria platná pro všechny překlady. Obecně bych o těchto překladech řekla, že starší český překlad – stejně jako v případě předchozího zkoumaného díla – je nejvěrnější. Mayerhoffer dobře napodobuje autorův styl, o jeho překladech lze říci, že dodržují **idiomaticnost**. V tomto díle však používá až příliš mnoho vysvětlivek.

Lichtenstein ve svém překladu dílo znovu interpretoval. Dle mého názoru nelze od překladatele očekávat doslovný překlad, ale měla by tu být zřetelná snaha o podání ekvivalentní varianty originálu. V jiném případě je nutné čtenáře informovat, že čte zkrácenou verzi. Tuto informaci jsem v knize nenalezla. Zaznamenala jsem, že dialogy se snažil zachovat, ale naopak delší vyprávění nebo složitější popisy vynechal.

Slovenský překlad považuji za korektní nejen obsahově, ale také metodologicky. Albrecht se držel trendu: vlastní jména zachoval v maďarském tvaru, archaizmy modernizoval, obsah i formu víceméně dodržel. Používaný jazyk je samozřejmě modernější než je tomu u originálu, ale vzhledem k tomu, že mezi původním dílem a překladem je téměř sto let, nelze ho hodnotit negativně.

2.2.3 Kálmán Mikszáth – Beszterce ostroma

Pro rozbor tohoto díla jsme vybrali tři následující překlady: dva české od J. Křížkové *Hrabě Don Quijote* z roku 1941 a od L. Hradského *Poslední hradní pán* (1956) a jeden slovenský od A. Engelmana *Posledný hradný pán* z roku 1973.

V díle se vyskytují tyto aspekty: odlišné názvy děl, nářečí, tabuizace a národní realie.

Námi vybrané překlady mají zcela odlišné názvy, než nese původní Mikszáthův román. Proto považujeme za důležité věnovat se metodám překladu titulů. *Beszterce ostroma* lze doslovně přeložit jako *Obléhání Bystrice*²⁰. Pro starší překlad překladatelka vybrala název *Hrabě Don Quijote*, který jednoznačně odkazuje na slavný španělský román od Miguela de Cervantes. Důvodem toho je skutečnost, že hlavní postava, István Pongrácz je v maďarském veřejném povědomí znám jako „maďarský Don Quijote“ – také v románu je tato paralela zmíněna – překladatelské řešení lze tudíž deklarovat za vhodnou variantu. Dva novější překlady nesou stejný název *Poslední hradní pán/Posledný hradný pán*. Překladatelé při výběru tohoto názvu vycházeli z obsahu (odkaz na název najdeme přímo v textu: „*Zemřel poslední hradní pán!*“ Hradský s. 190.), u Engelmana předpokládáme, že jde o prostý opis Hradského názvu.

Dotkneme se také krátce překladu vlastních jmen. Jak jsem již v 1.3.1 kapitole psala, román se odehrává v oblasti dnešního Slovenska, v regionu Horní Pováží. V původním díle se běžně vyskytují staré maďarské názvy měst a vesnic např: Sztrecsnó – Strečno, Nedec – Nededza. Geografické oblasti a jména jednotlivých postav mají slovenský původ. V českém i slovenském kontextu by na čtenáře působily zcela nepřirozeně názvy v takovém tvaru, proto bylo nejvhodnějším řešením použít slovenský ekvivalent.

Dále uvedeme zajímavé překladatelské řešení, nebo spíše „neřešení“. Mikszáth ve svém díle používá nejen maďarský přepis dnešních názvů slovenských obcí, ale v díle také občas promlouvají i slovenští sedláci. Foneticky přepsané věty obohacují národní rozmanitost textu, kterou zachovaly i české překlady. Ve slovenském překladu překladatel použil pouze transkripci, a tím čtenáři nepředal informaci o dvojjazyčnosti tohoto regionu. Věta „*Vojna bude ľudja!*“ (Mikszáth s. 5.) se tak ve všech překladech se nachází v transkripci jako „*Vojna bude, ľudia!*“.

²⁰ Vlastní překlad

A) Nářečí a regionální výrazy

Mimo slovenských výrazů najdeme v textu regionální slova palóckého nářečí. Pro takové výrazy bývá často obtížné nalézt český nebo slovenský ekvivalent. V tomto případě překladatel většinou použije vysvětlení nebo parafrázi.

„*Hiszen csak nem sütheti pampuska-zsírba, szegény görög.*“ (Mikszáth s. 3.)

„*...snad to nebude smažit na sádle z mladé husičky, ubohý Řek!*“ (Křížková s. 11.)

„*Přece ho chudák Řek nemůže smažit v sádle jako kobližky.*“ (Hradský s. 11.)

„*Ved' ho azda len nemôže vyprážať v masti na pampúchy, chudák Grék.*“ (Engelmann s. 9.)

Slovo *pampuska* v palóckém regionu je ekvivalent koblíhy a *zsír* znamená sádlo. První výraz je převzaté slovo z německého jazyka. Jedině ve slovenštině najdeme podobný regionální výraz na dané slovo. Hradský vyřešil tuto regionální specifičnost opisem daného pojmu, parafrází a Křížková zvolila volnější překlad, který zachovává obraz smažení, mění však druhou část přirovnání (koblíhu nahrazuje husičkou).

B) Tabuizace

O tabuizaci byla zmínka v teoretické části, kdy jsem psala, že tato metoda překladatelské tradice je ve 20. století je používána ojediněle. Jeden z příkladů tabuizace i ukázkou tvůrčího řešení nacházíme i v tomto románu Originál přibližuje čtenáři řeč obyčejného lidu, i s vulgárními výrazy. Ukázka nám také ukazuje diverzitu narážek.

„*– Ejnye, te. kis ringyó!*“ (M. s. 8.)

„*No tu máš, ty čubko!*“ (K. s. 21.)

„*I ty poběhlice jedna!*“ (H. s. 20.)

„*– Ej, ty malá fl'andra!*“ (E. s. 20.)

C) Syndetické, polysyntetické a asyndetické spojování

Asyndetická spojení jsou do jisté míry typická pro Mikszáthův styl. Následující příklad nám ukáže snahu překladatelů o zachování asyndetické spojení, avšak v překladech to nebylo zvykem.

„... összerezzen, felelt kurtán, idegenszerű hangon, olyan furcsának tetszett neki a saját hangja...“ (M. s. 47.)

„... zachvěla se, odpovídala stroze, cize znějícím hlasem, který se jí samotné zdál podivný...“ (K. s. 88.)

„...zachvěla se, odpovídala krátce a její hlas zněla tak cize, tak podivně...“ (H. s. 83.)

„Zachvela sa, odpovedala úsečně, cudzím hlasom, taký čudný sa jej zdal byť vlastní hlas...“ (E. s. 94.)

Vidíme, že ve větě lze najít dokonce tři asyndetická spojování – z nich jsme zvýraznili první a třetí, u kterého dochází ke změně skladby. Všichni tři překladatelé první spojení zachovali. U třetího pozorujeme různá řešení: Hradský asyndeton uvolnil a jeden přidal navíc. Křížková částečně uvolnila spojení a Engelmann se překvapivě držel spojení podle originálu. Jeho překlad považujeme za nejméně přirozený.

D) Politické reálie a rozšíření obsahu

V románu najdeme mnoho odkazů na historické, politické a kulturní reálie. Většinou překladatelé používali transkripci anebo také parafráze. Také slavná jména jako Ferenc Deák, nebo Kálmán Tisza, kteří hráli důležitou roli v uherské politice druhé poloviny 19. století, nalezneme v díle v transkripci. Kromě politických reálií se setkáváme také s kulturními, které již vyžadují vysvětlení. Zde přináším ukázkou toho, jaké varianty vznikly na parafrázování maďarského šlechtického bojového oblečení. Umělecké parafrázování zde vede k rozšíření obsahu.

„Zrínyi-nyakú magyar köntös“ (M. s. 29.)

„v maďarský magnátský šat se zrínyiovským límcem“ (K. s. 54.)

„v plášti maďarského střihu se zrínyiovským límcem“ (H. s. 51.)

„v uhorském kontuši s golierom, ako to nosil Mikuláš Zrínsky“ (E. s. 58-59.)

Kapitola kladla důraz na charakteristické projevy Mikszáthova autorského stylu a jejich překladatelské řešení. Jeho dílo patří do hornozemské oblasti nejen geograficky, ale také na jazykové úrovni. O to zajímavější je pro rozbor z hlediska používaných metod. Z rozsahového hlediska se překladatelé snažili zachovat jak formu, tak i obsah díla. V teoretické části jsme uvedli, jaký přístup měli překladatelé v jednotlivých obdobích k vysvětlivkám.

Přidali jsme k tomu jednu možnost, kterou používali převážně ve druhé polovině 20. století. Touto možností je doslov. Umožňuje vysvětlit nesnadno pochopitelné výrazy, či neznámé reálie. V našem případě využili doslovu všichni tři překladatelé doslov, někteří v kratší, jiní v rozsáhlejší formě. Křížková stručně popsala autora a jeho dílo, zatímco Hradský a Engelmann se zaměřili na konkrétní román a na jeho rozbor. Přidali také krátký seznam poznámek a vysvětlivek k některým reáliím.

Překladatelé se snažili román převést tvůrčím způsobem, aby zachovali ironicky komický charakter, kladli důraz na nalezení vhodných ekvivalentů jazykových odlišností a také na udržení specifického vypravěčského stylu autora – vyprávění pomocí anekdot.

2.2.4 Ferenc Molnár – A pál utcai fiúk

Pro rozbor jsme vybrali tři překlady: dva české od Zdeňka Hobzíka *Hoši z naší ulice* (1935) a od Ladislava Hradského *Chlapci z Pavelské ulice* (1963) a jeden slovenský od Marty Lesné *Chlapci z Pavlovskej ulice* (1956).

V románu uvedeme příklad na překlad vlastních jmen, na obsahové změny a opět na tabuizaci.

A) Vlastní jména

Hlavními postavami v románu jsou chlapci, kteří se navzájem oslovují příjmením. Starší český překlad se ukázal jako jediný, který původní jména nezachovává, ale buďto uvádí český ekvivalent nebo použije subskripci. Uvedeme pár příkladů: *Nemecsek – Němeček, Áts Feri – František Olič, Rác tanár úr – pan profesor Rak* apod. Hradský a Lesná jména zanechali v původní podobě.

V případě tohoto díla vyšel meziválečný překlad pod alternativním titulem: *Hoši z naší ulice*. Přivlastňovací zájmeno *naše* titul zobecňuje, neboť odkaz na místo nekonkretizuje. Hobzíkovo řešení bylo ovšem použito na základě jeho vybrané metody; a sice úmyslem přemístit román do českého prostředí. O tomto budeme později mluvit podrobněji v souvislosti s jinými kritérii.

Mohlo by se zdát, že titul Marty Lesné bude čtenář interpretovat odlišně, neboť ve slovenštině bychom označili *Pál utca – Pavolská ulica*, nikoliv Pavlovská. Ovšem překladatelka některé názvy ulic substituovala a ostatní vlastní jména nechala v transkripci. Předkládáme příklady pro lepší názornost: *Mária utca – Mariánska ulica*, ale název čtvrti

Ferencváros ponechala v maďarštině. Z jejího přístupu vyplývá, že u obecných názvů ulic zvolila přepis, avšak pojmenování známějších ulic a čtvrtí zachovala.

B) Obsahové změny v textu

V díle jsme našli různé obsahové změny jako zúžení obsahu nebo redukce různých národních reálií. Hobzíkův překlad potvrzuje moji hypotézu, že v první polovině 20. století měli překladatelé tendenci překládat vše, včetně názvů a jmen. Jeho metoda ovšem dílo zcela přemísťuje do českého kontextu, proto lze označit celý román za lokalizaci. Molnárův román se odehrává v Budapešti na přelomu 19. a 20. století. Na tuto skutečnost odkazují jména zdejších slavných ulic nebo částí města. Hobzík byl opět jediný, kdo z textu vynechal odkaz na město, avšak neurčil ani český ekvivalent. Například v originálu mluví vypravěč o pešťském dětském jazyku, u Hobzíka čteme o mluvě dětí *některých měst*.

Do dětského jazyka patří specifické výrazy. Stejně jako ostatní vrstvy hovorového jazyka má i dětský jazyk svoji slovní zásobu. Pro čtenáře však nemusejí být tyto výrazy pochopitelné. Proto je autor může vysvětlit pomocí poznámek, nebo vysvětlení zakomponovat do textu. Molnár použil druhou variantu, na vysvětlení slova *einstand*. Právě v tomto kontextu jsme našli zúžení obsahu:

„Mikor valamelyik erősebb fiú golyózni, tollazni vagy szentjánoskenyér-magba – pesti nyelven: boxinelli-be – játszani lát magánál gyöngébbet, s a játékot el akarja venni tőle, akkor azt mondja: einstand. „ (Molnár s. 15.)

„ Jestliže některý silný hoch spatří, že slabší hoši hrají o kuličky nebo o fazole a chce jim je vzít, tu prostě rozkáže: zábor.“ (Hobzík s. 15.)

„Když některý silnější chlapec vidí hrát slabší chlapce o kuličky, o peříčka nebo o pecky svatojánského chleba – po pešťsku o boxinelli – a chce jim hračku vzít, řekne: Einstand!“ (Hradský s. 15.)

„Ak vol'aktorý mocnější chlapec vidí hrať od seba slabšieho v gul'ky, o pierka alebo o kôstky zo svätójánskeho chleba – po peštiansky boxineli – a chce mu odňať hračku, povie einstand.“ (Lesná s. 16.)

Je zřejmé, že Hobzík vynechal v textu vsuvku odkazující na Budapešť a zůstal tak věrný svému překladatelskému přístupu. Tato metoda je málokdy používaná.

Podobný příklad uvedeme na rozsahovou změnu textu. Dobře víme, že národní, kulturní a společenské reálie různých států se liší. Překladatel při setkání s různými odkazy jednotlivých

reálií má opět více možností na řešení tohoto problému. Například může nahradit reálii vhodným českým nebo slovenským ekvivalentem, aby k ní čtenář dokázal přiřadit podobnou interpretaci. Je také možné přidat vysvětlení, jak jsme již zmínili v předchozí kapitole. Specifickým příkladem reálií jsou citáty slavným vět, textů, či básní. Pokud existuje překlad dané citace, měl by ho překladatel použít. Přesto nám praxe ukazuje jinou tendenci.

Pro příklad: Učitel se dozvídá o tajném spolku chlapců, kteří jsou tímto nuceni odevzdat spolkovou vlajku. Na ní je napsaná jako motto opakující se verš (refrén) slavné básně Sándora Petőfiho – Nemzeti dal (Národní píseň, v českých překladech: Píseň národa). Originál používá k dosažení jazykového komična gramatické chyby (továb). S podobným řešením se setkáváme i v překladech (přísaháme, otroctvů, vjac).

„*Esküszünk, hogy rabok továb nem leszünk!*“ (M. s. 7.5)

„*Přísaháme jako jeden muž, otroky že nebudeme už!*“ (Ho. s 75.)

„*Bez otroctvů žít chceme, bez želez.*“²¹ (Hr. s. 64.)

„*Prisaháme, že otrokmi vjac nebudeme.*“ (L. s. 74.)

Do slovenštiny tuto báseň překládal Jan Smrek (Básne 1953): “Prisaháme na praboha maďarstva, prisaháme: voľnosť chceme, bez rabstva!”²². Cítíme silně nacionalistický charakter tohoto překladu, ještě silnější než v maďarštině. Proto se domníváme, že překladatelka neměla jinou možnost, než vytvořit vlastní doslovný překlad, přijatelnější pro dětskou literaturu.

C) Tabuizace

Příklady tabuizace jsou v našich ukázkách ojedinělé. V teoretické části jsme rozdělili tabuizaci na společenskou a jazykovou. Jelikož je tato kniha je napsaná pro děti, s vulgárními výrazy se v ní nesetkáme, ale ve slovenském překladu dochází k tabuizaci slova, kterou v hovorovém maďarském jazyce lze používat jako narážku.

„ – *Micsoda szavak ezek? Pofája a lónak van!*“ (M. s. 70.)

„*Co je to za výrazy! Člověk má přece ústa.*“ (Ho. s. 71.)

„*Co je tohle za výrazy? Hubu má kůň!* „ (Hr. s. 60.)

²¹ Píseň národa, s. 118-119, in: Sándor Petőfi: Básně (výbor), překlad Kamil Bednář a Ladislav Hradský. SNKL, Praha 1953. 361.

²² Píseň národa, in: http://www.magyarulbabeiben.net/works/hu/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor/Nemzeti_dal/sk/3874-Piese%C5%88_n%C3%A1roda

„ – *Ako to hovoríš? Papuľu má kôň.*“ (L. s. 70.)

Adekvátní překlad původního výrazu (Hubu má kuň!) nacházíme u Hradského. Hobzík používá eufemistický opis a Lesná se snažila volit výraz bližší dětské mluvě.

V této kapitole jsme se snažili uvést rovněž taková klasifikační kritéria překladatelských metod, která u předchozích rozborů nehrála roli. Vyplývá to jednak z osobitého překladatelského přístupu, jednak z odlišného zaměření díla (dětská literatura). Nyní se podíváme na jednotlivé překlady. Během našeho výzkumu jsme zaznamenali – mimo několika výjimek – snahu překladatelů zachovat původní titul překládaného díla. Původní dílo má přirozený vypravěčský styl a používá každodenní jazyk. Dle mého názoru překladatelé tyto skutečnosti uchopili dobře. Jako jediný Hobzík kontext přemístil z budapešťského prostředí do blíže neurčeného „našeho“ prostředí (tedy cílového, českého), což je individuální řešení a nesetkáváme se s ním běžně. Na straně druhé se snažil držet se věrného překladu.

Díla Hradského a Lesné jsou si obsahově i metodologicky blízká. Charakteristické rysy překladatelské tradice nám opět potvrzují jimi použitá řešení. Avšak nejsou úplně totožná. Kromě jednotlivých malých zmíněných odchylek si jsou ve srovnání s Hobzíkem oba překlady zcela ekvivalentní.

2.2.5 Sándor Márai – Csutora

Překlady, které jsem vybrala k výzkumu, jsou následující: dva české od Dr. V. Peřiny Štěně (1942) a D. Gálové Čutora – Pes s charakterem (2005), a jeden slovenský od J. Rožňové Čutora (2011).

V posledním zkoumaném románu lze se setkat s neutralizací, formálními a obsahovými změnami, řešeními na netradiční používání interpunkce, změnami v syntaxi a v názvu kapitol.

Během rozboru jsem našla velké množství obsahových i formálních odchylek v jednotlivých překladech. Zde zmiňuji jen několik příkladů a řadím je podle stanovených klasifikačních kritérií. Toto dílo je chronologicky nejmladší, rovněž i jeho novější překlady vznikly v posledních letech.

A) Neutralizace

S tímto jevem jsme se setkali např. u Jókaiho (viz podkapitola 2.2.1), kdy překladatelé použili frazeologický výraz. Nyní uvedu příklad na mnohem obecnější situaci. Jde o přepis rasy psa v románu. Vidíme zde různá řešení, např. starší překlad zohledňuje cílové prostředí – neusiluje o použití exotismu, ostatní překladatelé se volí opačný přístup. Ve starší české verzi

románu se dočítáme, že spisovatel si chce koupit *ovčáka*, či zmíní výraz *voříšek*. V originálu však nalézáme jinou rasu *puli*, označující uherského pasteveckého psa. Vzhledem k tomu, že je Peřinův překlad celkově volnější (o tom později podrobněji), nemůžeme předpokládat, že je jeho metoda příznačná pro danou dobu. Jde spíše o individuální přístup k textu.

B) Změny obsahu a formy

Z konkrétních případů, které jsem v této oblasti na různých jazykových úrovních našla, bych zmínila tyto: začněme největší jednotkou, v které jsem objevila rozdíly, a tou jsou odstavce. Starší český překlad zcela nedodržel u členění odstavců původní formu, naopak zvolil vlastní uspořádání textu. Občas umístil pouze poslední větu do nového odstavce, ale jindy rozdělil delší odstavce na více segmentů a tím ovlivnil výpověď textu.

Kromě změny v dělení jsem našla změny v syntaxi. Nejběžnější příklad, se kterým se můžeme setkat, je prosté vynechání slov. Může se nám zdát, že překladatel obtížnější slova jednoduše z textu odstranil. Takových případů jsem objevila mnoho. Jeden na ukázkou uvedu.

„*Mi a fegyelem ebben a várakozásban ögyelgésben, ellenkezésben?*“ (Márai s. 40.)

„*Jaká je kázeň v tomto čekání, odporu?*“ (Peřina s. 5.1)

„*Co je na tomhle čekání, bloumání a zdráhání za kázeň?*“ (Gálová s. 57.)

„*Čo jo disciplinované na tomto čakání, potulovaní a zdráhání?*“ (R. s. 61.)

Ve slovenském i ve starším českém překladu jsem našla vynechání jednotlivých vedlejších vět v souvětích, nebo také celých vět z odstavce. Jedině Gálová zachovala text bez vynechávek.

C) Interpunkce

Máraiho styl je opisný, deníkový nebo memoárový, jeho postavy málokdy promluví. Individuálním způsobem používá také interpunkci, často naruší kontinuitu textu s různými interpunkcemi (např. „...“). Pro zajímavost uvedu příklad: v jednom konkrétním odstavci jsem napočítala přesně 19 výpustek. Tento způsob je zajímavý také po vizuální stránce. Tuto netradiční formu všechny dodržují překlady. Peřina k tomu přistupoval opět volnějším způsobem. Například v jeho textu jsem objevila nadbytečné uvozovky pro označení dialogu, kde v originálu postava nepromluví, jen přemýšlí. Takové řešení jsem u jiného překladatele nenalezla.

D) Překlad názvu kapitol

Většinou překladatelé následují tendenci ekvivalentní, uvádíme tedy jen příklady odlišného přístupu. Sedmá kapitola v Máraiho románu nese název *Nem és jellem* (s. 45.) a jeho doslovným českým ekvivalentem je *Pohlaví/druh a charakter*²³. Jednotlivé překlady jsou zcela odlišné: Peřina zvolil název *Žít či nežít?* (s. 62), Gálová a Rožňová dali kapitole název *Druh a charakter*. První řešení je polemizující, považujeme ho za překladatelův volnější přístup, jelikož jsem v kontextu nenalezla žádný odkaz na daný název. Překladatelky zvolily doslovnější variantu, avšak vzhledem k českému úzu došlo k zúžení sémantického pole, neboť podstatné jméno v maďarštině zahrnuje pohlaví i druh. V textu je již druh psa upřesněn, zatímco tato kapitola klade důraz na jeho charakter vztahující se k pohlaví. To nám potvrzuje sám autor na konci kapitoly, kdy paní vyhlásí, že pes má přeci charakter.

„ – *Van nem és van jellem*“ (M. s. 49.)

„*Je a neni*“ (P. s. 70.)

„*Jedna věc je druh a druhá charakter,*“ (G. s. 72.)

„*Jedna vec je druh a druhá charakter,*“ (R. s. 77.)

Jak z ukázek vyplývá, opět starší český překlad vykazuje odlišnou metodu, vlastní interpretaci. Objevila jsem i další příklad, kde dochází k rozšíření významu slova. Jedenáctá kapitola *Analízis* (s. 97.) je v novějším českém i ve slovenském překladu upřesněna názvem *Psychoanalýza*. Lze říci, že tyto dva překlady jsou z jednoho období, proto v něm překladatelky uplatňují stejná řešení – svoji tezi, že v případě slovenského překladu jde o přepis dřívějšího českého překladu, se pokusím vysvětlit níže.

E) Syntax

Pokud překladatel nelpí za každou cenu na pořádku vět nebo jejich spojování, lze to chápat jako jeho tvůrčí přístup k volnosti. Uvedu příklad, kde lze krásně vidět tento tvůrčí způsob a také zde můžeme pozorovat, do jaké míry se liší pořádek slov v maďarštině, češtině a ve slovenštině. Spatříme tu navíc odlišnosti ve vyjádření jednotlivých větných členů (např. vazby). Starší překlad opět zvolil volnější cestu. Přemístil přízvučné vedlejší věty a význam věty zcela změnil. Novější překlady jsou věrnější.

²³ Vlastní překlad

„Mert, amint halad az életben, borotkálva és tévedések árán, kezdi megtanulni, hogy általában nem a szépet, a jót és az erényt szeretjük – hanem mindazt, ami elnyomott, tökéletlen, ignerült és vicsorogva perelő, mindazt, ami nem az erény s a beleegyezés, hanem a hiba és a lázadás.“ (M. s. 126.)

„Neboť začíná chápat, že milujeme za cenu omylu ze všeho, co jde životem, nikoli to, co je krásné, dobré a ctnostné, nýbrž to, co jest nedokonalé, nespokojené, to co není ctnost a souhlas, nýbrž co je chyba a vzbouření“ (P. s. 167.)

„Jak totiž prochází životem, za cenu klopýtnutí a omylů pomalu přichází na to, že zpravidla nemilujeme to krásné, dobré a ctnostné, ale vše, co je utlačené, nedokonalé, co se zlobí a bouří, vše, co není ctnost a souhlas, nýbrž chyba a vzpoura.“ (G. s. 188.)

„Ako totiž prechádza životom, za cenu zakponutí a omylov pomaly prichádza na to, že spravidla nemilujeme to krásne, dobré a ctnostné, ale všetko, čo je utlačené, nedokonalé, čo sa hnevá a búri, všetko, čo nie je cnosť a súhlas, ale chyba a vzburá. (R. s. 196.)

V ukázce lze také vidět, jak se novější překlady snaží dodržet nejen větosled, ale také pořádek vedlejších vět, což bývá při bohatě rozvinutém souvětí z překladatelského hlediska často problematické. Posledním kritériem syntaxe je asyndetické a polysyntetické spojení, které lze také zkoumat na tomto dlouhém souvětí. Tendence nám ukazuje opět snahu o ekvivalentní řešení u všech překladatelů.

Již několikrát bylo zmíněno, jak volně Peřina přistupoval k překládanému textu. Také jsem zmínila, že jeho metoda je zcela individuální. Překlad, ať už věrný nebo volný, chápeme jako výběr z možných variant. Na straně druhé by se měla zachovat původní myšlenka a z textu by měl vyznít autorův styl. Peřinův překlad se do značné míry liší od originálu, a i přesto, že zachovává hlavní myšlenky pro čtenáře, tím výklad výrazně mění.

Překlad Gálové se nám zdá nejvíce věrný ze všech rozebíraných. Držela se nejen větné skladby, ale také neměnila odstavce, ani nevynechávala informace. Dle mého názoru uchopila dobře Máraiho styl a podala výchozí kontext čtenáři pochybně a autenticky.

U slovenského překladu považuji za důležité zmínit, že podle mého názoru budí přílišná shoda a ekvivalence překladu Rožňové s českým překladem (Gálová) určité podezření. Volí stejná slova, stejný slovosled a také dělení textu. Jednou věcí se liší od českého překladu, a to tím,

že občas vynechá slova, věty, nebo části vět. Není jisté, zda a nakolik se Rožňová inspirovala českým překladem. S podobnou shodou jsem se během svého výzkumu nesetkala.

Závěr

V průběhu výzkumu jsem se pokusila nastínit jednotlivé překladatelské metody používané v první a druhé polovině 20. století a najít společné či odlišné rysy.

V úvodu jsem zmínila, že každý překlad je určitým kompromisem, překladatel by měl mít snahu volit prostředky tak, aby se překlad stal nejlepší variantou původního díla. Právě správný výběr těchto jednotlivých prostředků vytvoří dobrý překlad. Hlavní záměr překladatele je podat dílo co nejadekvátněji. Tím nemám na mysli věrný neboli doslovný překlad. Jazyk je proměnlivým systémem a jednotlivé jazyky se od sebe značně liší. Autor mohl použít jiný výraz, jiné spojení, jiný styl, také překladatel si mohl vybrat jiné prostředky; ale umělecké dílo je uzavřený celek.

Výzkum si kladl za cíl identifikovat použité překladatelské metody, dle vlastních sestavených klasifikačních kritérií a najít v jednotlivých překladech odchylky. Dále z odlišností vytvořit systém pro komparaci použitých metod v daném období. Na základě porovnání jednotlivých překladů lze posoudit správnost mých očekávání. Výsledek se samozřejmě nedá jednoznačně definovat z důvodu velkého množství výjimek, které nám také ovlivní shrnutí výzkumu. Během svého rozboru jsem se setkala v překladech s různými řešeními jednotlivých aspektů. Některé se vyskytovaly v každém díle, některé jen zřídka. Dle mého názoru by měl kritik při rozboru brát ohled na veškeré detaily. Měl by se zabývat textem nejen z lexikálního, ale i gramatického, syntaktického a stylistického úhlu. Hlavně být zároveň kritikem, teoretikem i čtenářem.

Stanovené zásady se nakonec ukázaly příliš obecné. Na první pohled se může zdát, že rozbor klade důraz na vyvrácení překladatelské tendence. Nicméně, pro komplexnost je třeba čtenáři nastínit nejen shodující se aspekty, též odlišné metody. Snažila jsem se zabývat oběma druhy. Dobový úzus má velký vliv na používané překladatelské metody, ovšem vždy se najde překladatel, který preferuje vlastní řešení. Stává se také, že překladatel dodržuje všechna námi očekávaná kritéria, jen místy zvolí odlišnou metodu. Co z toho lze vydedukovat? Překladatelské metody nejsou ovlivněny pouze dobovou tendencí, značnou roli zde hraje i přístup překladatele. Bylo by zajímavé vypracovat další studie zaměřené na toto téma.

Problematika překládání beletrie je z hlediska rozboru komplexní záležitostí. Musí se dotknout široké škály disciplín, jako je lexikologie, syntax, ale také psychologie, sociologie

apod. Z těchto důvodů je obtížné načrtnout obecné shrnutí. V této práci, vzhledem k danému rozsahu, jsem chtěla pouze nastínit rozmanitost tohoto tématu a poskytnout čtenáři náhled na danou problematiku. Překladatelská praxe je stále rozvíjejícím se oborem, ovlivněným různými směry a trendy. V rámci své práce jsem pozorovala vývoj překladatelských metod, nikde jsem však nenalezla výrazné experimentování s novými metodami. Tyto tendence se možná objeví u nové generace překladatelů. Bude to jistě zajímavé téma pro další obdobné výzkumy.

Resumé

Cílem této práce bylo porovnávat používané překladatelské metody v maďarských dílech v první a ve druhé polovině 20. století v českých a slovenských překladech. Teoretická část krátce zmiňuje základní východiska překladatelské teorie založené na úvahách Jiřího Levého a dalších českých a slovenských teoretiků. První část shrnuje východiska práce a nastiňuje základní klasifikační kritéria. Praktická část vysvětluje pracovní postupy pro výběr zkoumaných děl a uvádí strukturu rozboru jednotlivých kritérií. Výzkum pojednává o nalezených aspektech v dílech podle jednotlivých románů. Zkoumaných románů bylo pět: první dílo od Móra Jókaiho: *A kőszívű ember fiai*, pro které bylo charakteristické nejvíce aspektů od překladu vlastních jmen, přes jazykové vrstvy až po syntax; druhý román byl opět od M. Jókaiho: *Fekete gyémántok*, pro tento román byly příznačné obsahové a stylistické aspekty; třetí byl od Kálmána Mikszátha: *Beszterce ostroma*, v něm byly typické regionální výrazy a národní realie; čtvrtý byl od Ference Molnára: *A pál utcai fiúk*, v tomto románu byla příznačná lokalizace a obsahové změny; posledním dílem byl román Sándora Máraiho: *Csutora*, kde jsme mohli vidět změny v horizontálním dělení, neutralizaci a zúžení textu. Kromě výzkumu tato část popisuje také jeho výsledky. Každá kapitola pojednává o daném díle, vyjmenovává vyskytující se metody, srovnává zkoumané překlady a popisuje shrnutí. Závěr práce se snaží podat komplexní pohled na problematiku překladatelských metod beletrie a nastínit výsledky porovnáním stanovených období.

The aim of this bachelor thesis was to compare the methods used in the translation of Hungarian literature in the first and in the second half of the 20th century in the Czech and Slovak translations. The theoretical part briefly mentions the basic guidelines of translation theory based on considerations of Jiří Levý and other Czech and Slovak theorists. The first section summarizes the starting points of the thesis and defines the basic classification criteria. The practical part explains the working procedure for selecting the examined novels and provides a structure analysis of separate criteria. The research discusses the aspects found in the novels. Investigated were five novels: the first novel from Mór Jókai: *A kőszívű ember fiai*, for which characteristic aspect was the translation of proper names, the language layer and the syntax; the second book was written again by M. Jókai: *Fekete gyémántok*, for this novel were characteristic aspects in content and stylistic; the third novel was from Kálmán Mikszáth: *Beszterce ostroma*, there were typical regional expressions and national reality; the fourth was

from Ferenc Molnár: *A Pál utcai fiúk*, in this novel was typical localization and changes in content; last work was a novel by Sándor Márai: *Csutora*, where we could see changes in the horizontal partitioning, neutralization and abridgement of the text. In addition to research, this section also describes the derived conclusions. Each chapter focuses on a specific novel, for which the applied methods are listed, translations are compared and there is also a summary of final outcomes. In the end, the work attempts to provide a comprehensive overview on the problematics of translation techniques of belles-lettres and outlines the results of the comparison of specified periods.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- JÓKAI, Mór. *Fekete gyémántok: 1870 . köt. 1.* Budapest: Akad. Kiadó, 1964. 411 s.
- JÓKAI, Mór. *Fekete gyémántok: 1870 . köt. 2.* Budapest: Akad. Kiadó, 1964. 306 s.
- JÓKAI, Mór. *Černé dýmanty: román.* Třetí vydání. Praha: Fr. Borový, [1926. 530 s., 1 list. M. Jókai romány a povídky; ř. 1., sv. I.
- JÓKAI, Mór. *Černé dýmanty.* Překlad Jan Lichtenstein. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1978. 270, [2] s.
- JÓKAI, Mór. *Čierne diamanty.* 1. vydanie. Bratislava: Tatran, 1967. 397 stran. Meteor; 5 zväzok.
- JÓKAI, Mór. *A köszívü ember fiai: 1869 . köt. 1.* Budapest: Akad. Kiadó, 1964. 515 s.
- JÓKAI, Mór. *A köszívü ember fiai: 1869 . köt. 2.* Budapest: Akad. Kiadó, 1964. 480 s.
- JÓKAI, Mór. *Synové muže kamenného srdce: román.* V Praze: Fr. Borový, 1924. 617 s. Romány a povídky; I, 9.
- JÓKAI, Mór. *Synové muže kamenného srdce.* Překlad Ladislav Hradský. Vyd. 2., v SNKLU 1. Praha: SNKLU, 1964. 460 s. Klub čtenářů; sv. 187.
- JÓKAI, Mór. *Synovia človeka s kamenným srdcom.* 1. vydanie. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965. 475 stran. Svetová tvorba; zväzok 31.
- MÁRAI, Sándor. *Csutora.* Budapest: Helikon, 1991. ISBN 9632082036.
- MÁRAI, Sándor. *Štěně.* Vydání první. V Praze: Literární a umělecký klub, 1942. 164, [III] s.
- MÁRAI, Sándor. *Čutora: pes s charakterem.* Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1368-7.
- MÁRAI, Sándor. *Čutora.* Bratislava: Kalligram, 2011. ISBN 978-80-8101-457-4.
- Mikszáth Kálmán összes művei.* Budapest: Arcanum Adatbázis Kft, 1998. ISBN 9638592354, [<http://mek.oszk.hu/00800/00899>], 14. 4. 2016
- MIKSZÁTH, Kálmán. *Hrabě Don Quijote.* V Praze: Nakladatelské družstvo Máje, 1941. 202, [VI] s.

MIKSZÁTH, Kálmán. *Poslední hradní pán*. Překlad Ladislav Hradský. 1. vyd. Praha: SNKLHU, 1956. 199 s. Knihovna klasiků. Spisy / Mikszáth, Kálmán; sv. 2.

MIKSZÁTH, Kálmán. *Posledný hradný pán*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1972. 235 s. Hviezdoslavova knižnica; Zv. 209.

FERENC, Molnár. *A Pál utcai fiúk: regény*. 27. kiad. Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1987. ISBN 9631152952.

MOLNÁR, Ferenc. *Hoši z naší ulice*. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1935]. 202 s.

MOLNÁR, Ferenc a HRADSKÝ, Ladislav, ed. *Chlapci z Pavelské ulice*. Překlad Ladislav Hradský. 3. vyd., v SNDK 2. vyd. Praha: SNDK, 1963. 177 s.

MOLNÁR, Ferenc. *Chlapci z Pavlovskej ulice*. 1. vyd. Bratislava: SNDK, 1956. 202, [4] s.

PETŐFI, Sándor: *Básně (výbor)*, překlad Kamil Bednář a Ladislav Hradský. SNKL, Praha 1953. 361.

PETŐFI, Sándor. *Básne*. 3. dopl. vyd. Bratislava: Tatran, 1973.

Sekundární literatura:

BEDNÁROVÁ, Katarína [UKOFIRO] 100%: *Rukovateľ dejín prekladu na Slovensku 2 (Situácia slovenského umelckého prekladu v 20. storočí*, 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015. s 66, [5,7 AH] [CD ROM] Lit. 135 záz., ISBN 978-80-223-3838-7 [https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/krom/Dejiny_prekladu_2.pdf] 3. 5. 2016

HOCHÉL, Braňo. *Preklad ako komunikácia*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. 148 s. Studia litteraria; zv. 28.

JÓZAN, Ildikó: *Mű, fordítás, történet (Elméltedések)*, Balassi Kiadó, Budapest, 2009. 387 stran.

A műfordítás elveiről (Magyar fordításelméleti szövegyűjtemény), red. J. I., Balassi Kiadó, Budapest, 2008. 502 stran.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překlada*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.

KUFNEROVÁ, Zlata aj. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1994. 260 s. Linguistica. ISBN 80-85787-14-8.

LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel (ed.). *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

LEVÝ, Jiří a Jiří HONZÍK. *České teorie překladu* [online]. Vydání druhé (rozdělené do dvou svazků). Praha: Ivo Železný, 1996 [cit. 2016-05-11]. ISBN 8023717359. HOCHTEL, Braňo. *Preklad ako komunikácia*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. 148 s. Studia litteraria; zv. 28.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Preklad ako tvorba*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984. 234 s. Studia litteraria. Malý rad; zv. 6.